לוית-חן

קֹבֶץ מאמרים

בחקר קדמוניות. ספור, שיר ומליצה

מסופרי זמננו.

יובל שי

ללוקחי סה"ש „כנסת ישראל"

לשנת תרמ"ח

מאת { העורך שאול פינחס ראבינאוויץ
והמו"ל יהושע יהודה איש הורוויץ

ווארשא

בדפוס בוימריטמער וחתנו גאנשאר רחוב ביעליינסקע 16,

שנת תרמ"ז לפ"ק

Ливятъ хейнъ

ВАРШАВА.

1887.

Дозволено Цензурою.
Варшава, 24 Септября 1887.

Въ Типо-Литографіи Бауриттера и Гонсіора,
Бѣлянская 16.

דברים אחדים

מאת העורך ספר השנתי „כנסת ישראל".

בהוציאנו את הודעתנו הראשונה בימי חדש אייר העבר, הודענו, כי יש את נפשנו להעניק לחותמי „הכנסת" תשורה כפולה, נוסף על הספר היקר „שיחות מני קדם" אשר עשה רושם גדול בעולם הספרות, עוד ספר רב הענין והערך ההיסתורי בשם „משא ישראל" המעביר בחזון לפנינו את דברי ימי „כנסת ישראל" בשמונת שנות הפקודה בהעת האחרונה. בעת ההיא היה הכ"י כמונח בקופסתנו וקם לנו לקנין עולם, אך לב איש יחשב דרכו וה' יכין צעדו, הספר יצא מרשותנו ונכנס לרשות גבוה; תוכן הספר ועל מה אדניו הטבעו דיו להבין את הקוראים המבינים, כי יציאת ספר כזה לרשות הרבים תלוי בתנאים רבים ושונים שלא נוכל לפרשם ולבארם במקום הזה ושאין בידינו להסירם. גם לחפץ כביר ורצון נמרץ יש גבול וקצב. ואם אמנם יודעים הננו ידיעה נאמנה, כי הספר הזה יראה אור על ידינו ובזמן קרוב מאד, אך לדחוק את הקץ אין בידינו וגם לחכות ולהתמהמה בהוצאת „הכנסת" לא נוכל עוד. לולי הסבה הזאת שהיתה לנו כבר, היתה „הכנסת" בידי חותמיה זה כחדש ימים. בראותנו כדבר הזה אמרנו לתת שלומים להותמינו בהקובץ הזה אשר נקבנוהו בשם לוית-חן, קובץ המכיל בקרבו: הספור הנחמד והנעים בספורי אביר המספרים לעאָפאָלד קאָמפערט. בספור הזה שכח החוזה חזיונות את חלומותיו ע"ד ההתבוללות והטמיעה ויוציא מלבו, לב-עברי, דברים יקרים אשר שם בפי הנער העברי, אשר נואל לראשונה לזנות אחרי דמיון מתעה וישכח, כי הנהו בשר מבשר אומתו ועצם מעצמות כנסתו. הספור יורנו לדעת, שאין ראוי להיהודי למכור בכורתו בנזיד עדשים — זכוי הזכיות. הספור אשר מכל שורה ושורה נוצצת רוח חן וחסד הסבלנות בישראל וחסידי

אומות העולם, וכחין ערך הספור כן נעימה וצחה העתקתה הנעשה ע"י גבר מפליא לעשות הרב החכם יעב"ץ, אשר בכנסת ישראל חשף זרוע עזו ,ובשיחות מני קדם" הראה לנו כחו וגבורתו. המאמר טאציטוס והיהודים מאת החכם ד"ר מאנדעלקערן מורה לנו דעת בחקר קדמוניות, ואף שיש בו יותר מהמועיל על הנעים, הנה גם כל „קורא יקר" ימצא תועלת-מדעית בקריאתו, למען דעת איך נשתרשה השנאה לעם-עולם מראש ימות עולם והשקר הזה היו לו רגלים, עד שגם גבר חכם בעז טאציטוס נואל להאמין במשאות שוא ומדוחים, אשר שקרתם ידועה לכל אחד מאתנו בני דת משה וישראל. המאמר הזה הכתוב בטוב טעם ודעת ובקיאות יתרה בספרי יון ורומא ראוי למשוך עליו עיני החכמים השלמים בחקר דברי ימינו. ובהעלותנו על לבנו עד כמה עניה ספרותנו בהמקצוע המדעי הזה, נקוה כי יתקבל ברצון מאת כל הנבונים בעם. המאמר השלישי אינו אומר דרשוני וכל חך יטעם טוב טעמו. תוכנו הוא מליצה-נשגבה מעשה ידי משורר-עברי-לאומי בשפת עם לועז ומתורגם עברית בידי מליץ ומשורר, ציר-פלא אשר מת בדמי ימיו ובמותו מתה גם חכמת עמו ונכבה נר אלהים, להבת שלהבת-יה הבוער בקרב חכמי-חרשים, חוזי חזיונות אשר נשמתם היא חלק אלוה ממעל ויש בם מדעת קונם. ראוי הוא המשורר וחכם חרשים הצעיר הזה להקים לו מצבת זכרון בספרות ישראל, והיתה זאת תנחומים לאבליו וכל חושבי שמו.

תקותנו תעודדנו כי פעולתנו תערב לפני קהל חותמינו ויכירו וידעו להוקיר ערך השפע הרוחני שהשפענו עליהם, בשלשת ספרים הנפתחים לפניהם היום במחיר מצער מאד, אשר כמוהו כאין בספרות העמים המביאה כבוד ושכר טוב לבעל ה.

ווארשא למועד צאת שנת תרמ"ז לאלף הששי.

שאול פינחס ראבינאוויץ

שתי החרבות.

ספור

מאת ל. קאמפערט.

באולם הגדול אשר בבירת הקיסר בווינא, באולם אשר נטה יוסף השני אזן קשבת אל שועת בני עמו, עמדו בתוך עדת אנשים רבים בני ארצות שונות איש ואשה דלי בשר ושפלי קומה. מראה האיש כבן חמשים שנה, שח עינים ונכה רוח ושערו הפך לבן, ומבלי שמוע מאומה מפיו הכירו כל רואיו כי תלאות רבות עברו על ראשו. פני האשה הפיקו רוח יותר נכון מפני האיש. רקמי הזהב אשר על הצניף שבראשה — כאשר לבשו בנות ישראל בימים ההם — הועמו מרוב ימים. עוד היה אדם זך שפוך על פניה, אפס לעמת זה בכו העינים בימי חלדן הרבה בכה, יפות היו העינים האלה לפנים, כזהר הרקיע הזהירו בילדותה ועתה כהו ואורן כבה כמעט.

מדרך רחוקה באו האנשים הנה מביהם אדמת מכורתן. עוד לא מלאו עשרים וארבע שעות למן הרגע אשר כלו את דרכם דרך ארבעה עשר יום וכבר באו ויעמדו לפני הקיסר.

האולם התרוקן מעט מעט ובתנופת יד קלה פטר הקיסר את אחד אברי ההגרים, אשר שמע הקיסר את צעקתו מפני נוגשו ויפן אל האיש והאשה. תחת דבר שפתים נפלו שניהם על ברכיהם.

„קומו אנשים טובים!" קרא הקיסר „קומו אל תיראו, והגידו את שאלתכם".

ברב כח התחזקו לקום מכרוע על ברכיהם ופני האשה מלאו דמעה.

„מי את אמי?" שאל הקיסר ורחמיו נכמרו על האשה העבריה אשר פנה הדרה.

— „כן, הדר כבוד מלכותך" התחזקה האשה לענות, „כאשר דבר אדוני המלך כן הוא; אם אני והאיש אשר עמדי בעלי הוא,

וישנינו יושבי עיר קטון אנחנו, ולב מלא צרה ויגון באנו לשפוך לפני אדונינו המלך״.

„דברי נא אמי, דברי כטוב בעיניך, כי שומע אני״ אמר הקיסר.

—„כן, הדר כבוד מלכותך״ אמרה האשה ועיניה ירדו מים — „אך איכה אדבר ונפשי יודעת כי גם אדוני המלך לא יוכל להועיל לי״.

„אסורה נא ואראה״ אמר הקיסר ויצחק „אולי לא יכבד הדבר כאשר אמרת״

„מאד מאד יכבד״ החליטה האשה „וגם אדוני הכהן אשר במקומנו יודע כן״.

„הכהן אשר במקומכם״ קרא הקיסר וישתומם „האינכם...״

„יהודים אמר הדר כבוד מלכותך להגיד״ שסעה אותו האשה בדברים, „כן הדבר גיטל שמי ושם בעלי שלמה פינגרהוט למן היום אשר שמנו לנו שמות אשכנזים״.

„אך מה לכם ולכהן״ ?

„דבר זה הוא בעוכרינו אדונינו המלך, מי מלל לי או לאישי בילדותנו כי יהיה לנו דבר לעת זקנתנו עם הכהן״.

„וכהן זה מה טיבו ?״ שאל הקיסר וישם עיניו באשה.

„יחיהו ה׳ עד מאה ועשרים שנה„ קראה אשה בחזקת היד ותשא עיניה למרום.

יוסף הניע ראשו, השיחות המתמיהות לא היו לו למשא כי חכה לשמוע דבר אשר לא פלל מתמול שלשום.

„דברי אמי דברי והגידי מה שאלתך״.

„יותר הרבה מאשר פי יוכל לדבר כתוב פה בדברים ברורים בידי אדוני הכהן״.

בדברה זאת הושיטה ליד הקיסר גליון מקפל בתבנית מכתב. הקיסר תפשו ויפתחהו בחפזון.

„אל תקרא, אל תקרא אדוני המלך!״ קרא האיש אשר ברע על ברכיו עד כה בקול גדול, אשר לא נשמע עוד כמוהו

באולם הנכבד והנהדר הזה.

האיש אשר זה מעט היה דך ושחוח התיצב קוממיות ופניו מלאו כח עד כי כמעט גדלה קומתו מבראשונה ויט ידו ויקרא: „אל תקרא אדוני המלך עד אם דברתי דברי".

„מה לך בן אדם ?" קרא יוסף השני בארך אפים, „חזק ואמץ כי עומד אתה לפני מלכך אשר לא יעלים אזן ממבקשי חסדו".

„טוב הדבר אדוני המלך" קרא העברי הבא מביהם, „לא כמבקש חסד באתי הנה כי אם לצעוק חמס באזני נשיא אלהים אשר שמהו תחתיו למשול על הארץ כי ישפוט בין הטוב ובין הרע בין האור ובין החשך, ואם ה' הקים גבר על עד כי כל בני אדם באפס נחשבו למולו, אין זאת כי אם חלק לו מצדקתו הגדולה והבט און לא יוכל".

וידום האיש ומצח חקיסר היה לקמטים.

„איש זקן" אמר הקיסר בעז מלך, „דבר גדול דברת ומי יודע אם שמעה אזנך דבר שפתיך. האזן נא אלי! אם תמצא ידי לשמרך מפגע רע כי עתה תדע כי לא על חנם העירותי אזני על הדבר אשר ה' דורש ממני. אך אדם גם אני ועיני לא תעמיק לראות און אשר כדבר באפל יהלוך. אם גמלך איש מפקידי רעה בשמי נשבעתי כי כגמול ידם יעשה להם אם רק יאמן כי כנים דבריך".

„לא ביד הפקידים כי אם בידך אדוני המלך נעשה לי העול", קרא היהודי ופניו נהפכו לירקון.

„שלמה!" נתנה האשה עליו בקול פחדיב ואימת מות נפלה עליה.

„דבר איש זקן" קרא הקיסר בענוה בראותו כי איש קשה רוח עומד לפניו „ובכן אני הוא בעל משפטך".

„כן הדבר, אדוני המלך".

„ומה עול מצאת בי ?" קרא בן מלכי קדם בחפזה.

„מלפני הדר כבוד מלכותך" פתח שלמה ואמר בעז גבר „יצא

פתשגן כתב הסבלנות. רבים אומרים כי לטובתנו נתן כתב הדת, אך זאת ידעתי כי ממני האביד הכתב הזה בן".

כמעט כלו הדברים מפי האיש, והמון לבו אשר בא עד מרום קצו בדברו ואת תקפהו ויפול אחרגית, אך אשתו התאזרה ותתמך בו.

„לא עמדתי על סוף דעתך, איש זקן" אמר יוסף ועינו הפיקה חפץ לדעת שרש דבר „מה לפתשגן כתב הסבלנות ולבנך ?"

והעברי שב להתנשא בכל מאמצי כח, קומתו התקוממה ולעיניו שב אורן כבראשונה ויען ויאמר.

תורת אלהים היא הגדולה בכל הגדולות לכל עם ולכל אדם וכל השולח בה יד באלהם הוא מרים ידו ואת דברו הוא בוזה; מי לא ידע כי פתשגן כתב הסבלנות אשר יצא מלפני הדר כבוד מלכותך מלא חסד וצדקה. אנחנו בני ישראל האחרונים בכל ארצות ממשלת יד אדוני המלך היינו, לעג וקלס בגוים, גם אנחנו גם קנינינו, גם משפטנו היינו כחמר ביד היוצר ביד כל קטן וגדול, עבדים משלו בנו.. . עד כי הוציא אדוני המלך את פתשגן כתב הסבלנות...

„ובכן" שאל יוסף השני ועיניו הפיקו נגה

„לאיש אשר חלה ימים רבים" הוסיף האיש לדבר „ירות ויחם בנגע בו קרן אור שמש אף כי דק הוא מאד, אך לא כח כל אדם יפה לשאתו כראוי. יש אשר בראותו כי קו השמש הנופל על המטה ישים לו רוחה, יחפז לקום ולהתהלך בחוץ מקום אשר תפיץ השמש את מלא אורה וחומה על כל עובר, איש כזה צפוי הוא לאסוף נפשו בהוציאו כף רגלו מן הבית כי מות בחוץ".

„הנה דבריך החלו להתברר איש זקן" אמר יוסף „אך דבר נא דבר".

„פתשגן כתב הסבלנות, אדוני המלך" קרא שלמה פינגרהוט „הוא קרן אור כזה וכל הנהנים ממנו יאבדו; כי בהיות תורת אלהים גדולה על הכל לא ינקה כל הנוגע בה. בכתב הסבלנות ירום לבבנו רוח לא ידענו מתמול שלשום, תצרור אותנו

בכנפיה להרוס ולפרוץ אל מחוץ לגבולנו.. ועוד שבעים שנה ואין תורה ואין דת״.

פני הקיסר חמרמרו ויקרא בחרי אף „הזאת הרגיזה אותך לעלות הנה? הפתשגן כתב הדת בא להפר יראה ולהפיג תורה?״.

—„סלח נא רחם נא אדוני המלך״ קרא האיש ויזכור לפני מי הוא עומד, „הוי, מה נואלתי! אי זה רוח עבר עלי לדבר באזני אדוני המלך כאלה?״.

— „אל תצטדק, אל תצטדק איש זקן״ קרא יוסף ויט ידו, „אל תסתר בשקר, לא רוח עוברת נתנה בפיך את הדברים כי ממעמקי לבך עלו באו, כאשר ידברו רבבות אלפי אנשים אשר כגילך כן דברת גם אתה; אך אם אנשים אשר החזיקו בשמש כלה מבלי תת לבן עם אחר ולבעל דת אחרת אף קו אור אחד אם הם יאמרו ככה לא יפלא בעיני מאומה, כי מי יותר על זכותו, ואף אם הזכות הזאת רגלים אין לה, כי האדם אוהב חמס, האדון רודה בעבדיו וגם לעבד יקל בראותו כי רעהו יעבוד עבודה קשה ממנו. אך אם א ת ה תדבר כאלה, בן העם אשר החסד אשר נטיתי לי רק כאבק דק הוא, אשר מאומה לא נתתי לו בלתי אם את הדבר אשר תכלינה עיניו לו זה אלפי שנה, וגם את המעט הזה במדה דקה עד מאד רק מעט רוח חיים ומעט אור ... הדבר הזה יורני עוד הפעם כי היציר אשר יצר אלהים בצלמו... כפוי טובה״.

„סלח נא, רחם נא אדוני המלך״ קרא האיש ויפרוש כפיו.

„הוי איש זקן תועה״ קרא יוסף ברגש „הגם איש כמוך נמנה אל עדת האנשים אשר במעוף צוקה יעופו להרוס לילה את אשר בניתי אני יומם? הגם אתה תשיש לאכול ולכלות כמו עש את קורת בית חמדה ולמלא את כרשך מחרבנו? האמנם טובה גדולה גמלתי לך? הלא כמוה כאין! הלא רק אל המעלה התחתונה העליתיכם. הוי כסיל! הלא תבין כי גם אותך זכה אלהים חלק כחלק ככל אחיך בני האדם, כי גם לכם חלק ה׳ את השמש ואת הירח להאיר ולהחם ככל העמים אשר על פני האדמה; הלא תבין כי הקמץ הקטן אשר הפרשתי לאחיך כאין היא למול

התרומה הגדולה אשר יריבו העמים לאחיך ברבות הימים במלא מדתה, ונבואתך אשר אתה נבא איש זקן לא תקום ולא תהיה; וזכור את דברי מלכך, החרות לא תמית כי אם תחיה, נותנת היא נשמה באף כל היקום כי בת אלהים היא; ותורתך הלא אוהבת אורה היא.. לפנים אהבה את האור, היא הלכה לפני כל העמים הלוך ונשוא את נר החכמה, והדת הזאת היא היא תהיה רצוצת משפט?? הוי עור ועינים לו! אתה וכל הרומים נותנים שמי לחרם ולגדופים כלכם עורים אתם, כלכם לא תדעו את עצם הדת מה היא רוממה ונעלה היא על מראית העין אשר אמת זולתה לא תדעו. רוממה ונעלה היא על הזג אשר את החרצן אשר בתוכו לא ראתה עינכם מעודכם..."

פתאום עצר הקיסר במלים... וישב אל לבו כי יותר מדי הריק את לבו באזני העברי, ויסר וילך.

ותאמר האשה בלבה כי הולך הקיסר לדרכו ופנינו הוא משיב ריקם, ותכרע האשה על ברכיה ותקרא במר נפש:

הישיב הדר כבוד מלכותך ריקם שני דכאי רוח הרואים כל היום חרב שלופה נטויה על בנם יחידם, הביטה נא וראה בעני אמתך בעני אם שכלה".

ויט לה הקיסר הרחמן חסד „קומי קומי אשה קשת רוח, קומי ואל תאמרי כי שלחך מלכך ריקם, ספרי לי את התלאה אשר מצאתך. בעלך הוסיף לדבר בצחוק מלא נעם, בעלך הוא בעיני אדוק גדול ומפי אנשים כמוהו קשה לי להוציא דבר ברור".

„ואיכה אדבר ונפשי נבהלה מאד" שאלה האשה בבכי תמרורים: — „ובכן אין לי עצה כי אם לקרא את המגלה הזאת, הלא פה כתוב הדבר אשר תבקשי". ויפרוש את המגלה ויעמוד בפתח החלון.

„הכל כאשר לכל כתוב פה כי יד הכהן כְּתָבַתָּה יהיו ימיו מאה ועשרים שנה" ענתה האשה.

הקיסר החל לקרוא ובכל האולם אין קול ואין קשב, זבוב לא נדד כנף, המגלה לא היתה קטנה וגם העובר עליה בסקירה

קלה לא נפטר ממנה במספר רגעים. הקיסר קרא בנחת ויש אשר תפשו אותו דברי המגלה בלבו וישוטט את עיניו על פני האולם למצא את האיש והאשה. שלמה עמד רך ושחוח כבתחלה ומגבעתו בידו והאשה לא קמה עוד מכרוע על ברכיה.

למיום עלות הקיסר על כסא מלכותו לא בא עוד לידו מכתב משונה ומושך לב כזה. עצת נפתלים ודעות מחכמות למיניהן, תהפכות ותושיה לכל מחלקותיהן עברו על פניו למאות ולאלפים, אך למול המגלה הזאת המשונה בענינה ובנוסחה נפחתה צורת כלן. תחלת דברי המגלה הטתה את לבבו מאד, ואל דבריה:

„שתי חרבות שנונות, נטושות ונטויות על כל ארצות אשכנז מימים קדמונים; למן היום אשר שם הקיסר קרלוס הגדול בראשו את כתר מלכות ארצות המערב. להט החרבות האלה מתהפכת על האדם בצאתו מרחם אמו, שתיהן תעבורנה עמו את דרך החיים לארכה ולרחבה ושתיהן תלכנה אחריו עד רדתו קבר. שתי החרבות האלה שתי הרשויות הנה, הגוברות בעולם הנקראות בפי העם כתר מלכות וכתר כהונה, כל הנמלט מחרב אחת יפול לפי חרב השנית. שתי אלה היו לאחדים ותלכנה צמדים בימי החשך, בימים אשר רק כח הזרוע וחזק יד עמדו לאדם לשמרו ולהצילו מרשעו ומרעתו אשר הרשיע וירע לנפשו. אולם בקרב השנים שלחה רוח רעה בין שתי החרבות השלופות, האחת הלכה הלוך והשתונן והשנית הלכה הלוך וקהה. האחת שכחה כי נוצרה להיות מגן ומחסה לחכמה וצדקה ותאמר בלבה למען טבוח טבח מורטתי והשנית נזורה אל פנת הבית ותלחץ אל הקיר ברוח נכאה ותשכח כי מהר הברזל לקחה גם היא. גם בימים אשר עלה על לבה זכר מכורתה גברה צרתה עליה. בכל דבר קטן או גדול התנשאה לכל לראש, היא הוחדה לטבח ורעותה רק למען היה לה ברק. הדבר הזה היה הולך ונוהג עד יום עלות הקיסר ברוך ה' על כסא אבותיו הרמים והנשאים, הוא תפש בידו את חרב המלכות החרב הגוננת על הכל. מן היום ההוא

החל פרק חדש בספר תולדות בני האדם, פרק אשר בנחת רוח תלין עליו עין החכמים יודעי העתים".

אחרי ההקדמה המתמיהה הזאת נטל הכהן רשות במכתבו מאת הקיסר להפיל תחנתו ולבקש על נפש עברי ועבריה, אשר שתי החרבות הגדולות חודרות להם ולקוות כי לא תרע בעיני המלך בקשתו זאת. וכה הוסיף לכתוב:

כמעט יצא יצא כתב הסבלנות המפואר על פני חוץ, ואני יושב בחדרי בלילה, והנה איש עברי צעיר לימים בן הסוחר שלמה פינגרהוט בא אלי ויפצר בי ברברים מעטים ונמרצים למהר לאספו אל כנסת דתי. הורי האיש מפורסמים במקומם ליראי אלהים מרבים על כן השתוממתי לשמע דברי הבן. על שאלתי מה ראה לעזוב את דת אבותיו ולדבקה בדת השלטת, ומה הטתה את לבו לדבר זה אשר רק מעטים מן המעטים יעשוהו, ענני האיש בפנים מאדמים ובעינים נוצצות: „כתב הסבלנות של מלכי הקיסר יוסף השני".

ואתפלא ואשאלהו: „הלבעבור כי היה דבר מלכך הקיסר לזכות גם את בעלי דתך תאמר לעזבה?" „כן, כן" ענני האיש „בעבור זה ולא בעבור אחרת למען אֶחַד בדת אחת את הקיסר אשר מלפניו יצא כתב הסבלנות". נסיתי להעיר את אזן האיש כי דבר זה הפך גמור הוא מרצון המלך אשר נתן את כתב הדת למען הסיר כל אונס מעל הדתות העשוקות ואתה עוזב את המעשקה הזאת, וישיבני האיש: איש אשר אין לו דת אמת לא תנוח עליו רוח ה' להוציא גלוי לכל העמים פקודה קדושה ככתב הסבלנות". דברי העלם ישרו בעיני, ראיתי כי רוח נדיבה תסמכהו, אך גם זאת ראיתי כי איש הולך אחרי הרגשת הלב הוא, ואשאלהו אם הוריו יודעים בכל אלה ואם יוכל לראות ברע אשר ימצא את אביו ואמו היראים את אלהיהם בכל לבבם בראותם את בנם עוזב אותם ואת אלהי אבותיהם, ויבך ויאמר: „בן ארבע ועשרים שנה אני ועל דבר הורי השיבותי אל לבי אמנם צר לי מאד אך אחת דברתי ואין להשיב".— „השלוח אשלח להוריך להגיד להם את הדבר אשר

יעצת? האומר אתה לעשותו לעין כל? „לא במסתרים אעשנו" השיבני, ואני למען האריך את הזמן שמתי לי מועד לבא מקץ ימים ובלבי אמרתי מי יודע אולי ישוב ממחשבתו בקרב הימים האלה".

ידעתי גם ידעתי כי לא בטעם אחי הכהנים כלכלתי את דברי עם העברי הצעיר לימים; אך לעמת זאת ידעתי כי אין דבר קשה בעיני אדוני הקיסר כספחת כקבלת גרים הנוהגת עד כה; וכי עשיתי את הטוב בעיני יוסף השני אשר טבע את מלכותו בחותם אמת בחותם הסבלנות".

„הימים הקיפו והאיש הצעיר בא ויתיצב לפני באישון לילה בשעה אשר יעדתי לו לפני ימים אחדים. שאלתיו, אם לא נחם על עצתו, ויאמר: „כי מחזיק הוא בה בכל עוז". המנוחה הפרושה על פניו הגידה לי כי כלה הדבר מעמו לעשותו וכאשר דמיתי כן היתה. בראותי כי אין להזיז אותו מדעתו עוד, קבעתי לו זמן ארבעה שבועות ללמוד את תורת חקי האמונה ויגד לי כי כבר למד אותם עד תמם ויבקשני לנסותו באלה, ואעש כן והנה מצאתיו עשר ידות על אשר פללתי, ובכל זאת דחיתי אותו עד תם ארבעה שבועות אחרים ואומר בלבי אם גם אחרי כלות ארבעה השבועות האלה לא ישוב ממחשבתו אתן לו את שאלתו".

למועד הימים בא האיש ויעמוד לפני, בעצתו אשר יעץ מראש דבק ולא סר ממנה. בכל זאת שבתי ואבחנהו בתורת חקי האמונה ואמצאהו בקי בכלם, ולא יכלתי עוד לדחותו ואומר לעשות ככל אשר שאל". וישביעני לעשות לו את הדבר כרגע ובמסתרים למען יכל עוד להרחיק נדוד באישון לילה לבלתי הודע הדבר להוריו פן יקרם אסון.

ואעש כן ואקרא לו אדרינוס כשם הפטרון הנקרא על היום ההוא.

האיש עזב את הארץ ואני פגשתי פעמים רבות את אביו ואמו ופניהם ענו בם כי לא ידעו מאומה מכל הדבר אשר נעשה בבנם, אך מרחוק לקחה אזני כי מאנו להתנחם על בנם יחידם כי

לא ידעו אנה הוא בא. כן מלאו להם שנתים ימים ושערות שלמה כשלג הלבינו ופני אשתו היפה צמקו נבלו, ואני לא הגדתי להם מאומה כי יראתי פן אהרגם באמרי פי״.

זה כששה חדשים בעצם יום הכפורים אשר יחוגו בני ישראל מדי שנה בשנה מערב עד ערב בצום ובתפלה, ביום ההוא היה לי דרך לעבור על פני פתח בית הכנסת; היום פנה והמון אדם רב פרץ לצאת מן הבית, פתאום נראה לי אדרינוס מהלך אט, חור, עיניו עמקו בחוריהן עד כי כמעט לא נכר מראהו. כה התנהל תמוך בזרועות אמו ושני הם באו מן הבית האחד מבית כנסת ישראל. כברוק ברק נצנצה בי רוח כי הפך את לבו לשוב אל אלהיו ואל עמו וכי עזב את הדת אשר דבק בה זה מעט. בי נעורו חרון וכעש על המעשה הרע הזה אך על אמו הזקנה נכמרו רחמי ואשים מעצור לרוחי.

על משכבי בלילה הגיתי עוד במראה אשר ראו עיני בערב ואפי שב מאדרינוס ואומר לאסוף את שתי החרבות אל תערן ולבלתי נגוע בו לרעה, כי אמרתי מי יודע אולי גברו עליו הגעגועים לבית אביו ועל כן בא הנה, ורק לבלתי האדיב את נפשם השתתף היום עם הצבור בסדר יום הכפורים, דברים אשר נשבע לבלתי עשות אותם כל ימי חייו. למען ברר לי את הדבר יעצתי לבלתי עשות מאומה עד שמעי את הכל מפיו ואשלח את עבדי לקרוא לו אל ביתי״.

ימים עברו, ואדרינוס טרם יבוא אל ביתי, שלחתי לו השכם ושלוח ואין בא, ויחר אפי ואשלח להגיד לו כי אם לא יבא אלי כעת מחר ותפשתי אותו בידי השוטר ושמתיו בכלא ושם ידבר עמי. ויהי ממחרת ויבואו אלי שלמה ואשתו לדבר אלי תחת בנם.

לעולם לא אשכח את אשר ראו עיני ואת אשר שמעו אזני ביום ההוא. הזקנים באו לבקש רחמים על בנם אשר הודיע להם את כל אשר עשה, המעט ממנו כי שב אל אבותיו כי שב גם אל תורת אלהיהם.

בתשובה שלמה שב אל עמו וינחם על מעשהו אשר עשה בעבור עליו רוח אשר הוליכתהו שולל. שנתים ימי טלטלה בלי מחוז חפץ, תקוה נוחלה ותוחלת נכזבה על כל מדרך כף רגל, וכליון נפש להוריו התמימים שמו לו את חשקו לחרדה, עד כי גמר בלבו לשוב אל נוה צדקו אל אביו ואמו ואל עדתו אשר התנכר להם בפחזותו. הן אמנם ידוע ידע כי צפוי הוא אלי כלא ואולי גם אלי חרב, אך מפני כל אלה לא נחת כי לרצות עונו היה כל רצונו.

לנגד עיני רחפו בעת ההיא שתי החרבות בכל עזוז נוראותיהן ואזני צללו מיללת הזקנים אשר הרכה לב אבן. אמרתי לאים אליהם אך דברי כאש עממו כבו מן המים אשר הורידו עיני האשה כנחל. תורת הדת ותורת האדם נלחמו בקרבי, שתיהן העירו למוסר אזני אך פקודת משמרתי למדה חובה ותכונת רוחי הכריעה לכף זכות. עוד נפשי מקולעת בכף הקלע והנה אור ה׳ הופיע על עצתי ויורני להגיש משפטי הקשה הזה למי שחרב המלכות בידו הגדולה והחזקה, רק יוסף השני בהיכלו אשר בווינא רק הוא בחכמתו ובצדקתו יוציא כאור משפט כזה.

ובכן דברתי על לב הזקנים להפיל את תחנתם לפני הדר כבוד מלכותך, מפי אדוני הקיסר הגדול אבקש תורה ואני לא אפצה פי עד אם דבר אדוני המלך את דברו.

שתי חרבות מעופפות ממעל לראש איש אמלל, עוד מעט ונחתו עליו ואיננו, מדת הדין תתן את קולה ומדת הרחמים תשמיע בנחת את דבריה, על פי מי משתיהן יצא משפט בחיק אדוני הקיסר יוטל גורל זה, והנני אחד עבדי אדוני המלך הקטנים החותם ביראה. יוחנן רוזינגר כהן בעיר קיטון״.

ויוסף השני כלה לקרא את הגדולה בבקשות א״ר הגיעו לו בימי חייו. ענין הבקשה הזאת משך את לבו וינח מידו את המגלה ויבט על אשר לפניו כחולם. המגלה הזאת הגידה לו כי לא בכל מקום זרע את זרעו על צחיח סלע.

רגע אחר רגע חלף, שעה תמימה עברה למן הרגע אשר

החל הקיסר ליחד את דבורו אל שתי הנפשות, פתאום נגש אליהן והמגלה בידו.

„מה טיב הכהן אשר במקומכם?" שאל את פי האשה.

„הצעיר לימים הוא אם זקן, ישאל הדר כבוד מלכותך?".

„יהי כן! הצעיר הוא?" שחק הקיסר".

„איש זקן הוא, אדוני המלך".

„אך פלאות תשמענה אזני" קרא הקיסר בדממה וקול „הזקנים ישובו לימי עלומיהם והנערים אשר אראה כבר הזקינו באולתם.

השתיקה שבה למקומה ואחרי רגעים אחדים ערבה האשה את לבה לשאול את פי הקיסר:

„מה יהיה משפט בננו יחידנו? אנא אדוני המלך הושיעה נא!" והקיסר קרא בקול עז ובנהמת לב:

„צר לי מאד כי הושיע לא אוכל לכם, אין מקום פה לחסד, עד בית המשפט יבא דבר בנכם ואחרי השפטו קרוב הדבר כי אוכל להקל מעט מעליו".

„אך מה לאם שכלה ולבית המשפט, יהי בית המשפט למי שראוי לו", קראה האשה האמללה ותגז את ראשה מבלי זכור לפני מי היא עומדת.

„לא אוכל הועיל לך מאומה" אמר יוסף.

„השוב אשוב אל מקומי אני ובעלי הביתה בלי נחם בלי דעת אם בני לי יהיה אם לא ירד מחר אל מחשכי בית הסהר".

„שמעי אשה" אמר הקיסר בקרבו צעדים אחדים „ובינִי את אשר אומר לך; בבואך הביתה תהי ראשית דרכך אל הכהן, וקרא לו בשמי לשלום ואמר לו כי יחריש עד בוא דבר מעמי, יותר לא תגידי לו, עד העת ההיא לא יעשה דבר. השמעת?"

„שמעתי" ענתה האשה, ומפני הדמעה אשר מלאו את עיניה לא יכלה לראות את פני הקיסר.

הקיסר נטה את ידו ויפטור את האיש והאשה ויצאו מאת פניו.

בווינא בכל מקום אשר דבר כתב הסבלנות מגיע, לאמר:

בכל מסבות היהודים הרבו שיחה על דבר עברי ועבריה אשר זכו לעמוד לפני הקיסר שעה תמימה זה אומר: כי גדולות ונצורות הודיעוהו, ויש אשר אמרו כי גלו את אזנו על רדיפת היהודים מתעתדרת במסתרים, ואמתת הדבר איש לא ידע.

עוד ביום ההוא שמו שלמה ואשתו לדרך פעמיהם.

ויהי בימי הסתיו, והקיסר יוסף הלך למסעיו ארצה ביהם לפקד את צבאותיו להחלץ לגבול הישמעאלים אשר התגרו בעת ההיא מלחמה באשכנז. היום פנה השמים כעשן נמלחו וקיטור הארץ עולה, השדות אשר מסביב הסתחפו ממטר סוחף כל היום והדרכים התקלקלו ובכבדות התנהלה מרכבה דלה רתומה לשני סוסים עיפים ויגעים. מקצה המחנה אשר מרחוק הריעה תרועת חצוצרות אשר כמעט נחבא קולן מפני האויר הכבד אשר העטה את הארץ במעטה ערפל. לשני שרי הגדודים היושבים במרכבה היתה הרוח הלחה למורת רוח כי התעטפו וישימו להם סתר פנים באדרותיהם. על לב העגלון, עבד אחד האכרים אשר במסבי המקום, לא עלה כי נושא הוא על עגלתו הדלה את קיסר אשכנז את יוסף השני. האיש ההולך עם הקיסר בן שרים גדולים היה אשר נטלו שררה על שדה המערכה בכה לבם ובכה ידיהם.

פני יוסף היו מועדות אל היכל שר גדול אשר היה לו למעון למלון כל ימי המפקד ההם.

עיני הקיסר היושב יהומם שעו אל טורי עצי פרי השתולים משני עברי הדרך, יש אשר נקרע מעט הערפל ובין הקרעים נשקפו מימין ושמאל אהלים בודדים עוטי קיטור צללי מגדלים כוסי שואה מתנשאים במרחק וטורי בתים צופים בתמהון.

„הלא תשאל השר" אמר הקיסר בפנותו אל היושב עמו „לשם המקום אשר מימין, הנה המגדל הזה בגזרתו הנאה בקורא הוא לי לבוא אל המקום ולנוח בו כי אמנם עיף אני".

„התוכל להגיד לנו את שם המקום אשר מימין" שאל השר את העגלון בשפת ביהם.

„קיטון, אדוני הפקיד" השיב העגלון.

„קיטון" קרא הקיסר וינער „שם זה לא זר הוא לי אין זה כי אם שמעתיו".

השר ראה את פני הקיסר והנה צהבו. וישמע אותו באמרו לנפשו „כן הוא, נכון הדבר".

„שאל נא את העבד: העיר אם כפר המקום הזה" צוה הקיסר בחפזה.

„עיר" השיב העבד לשר.

„ואם כן צוה לעגלון להביאני לבית כהן עיר קיטון". השר בושש ויבט בפני הקיסר.

„מה לך" קרא הקיסר בקצר אפים.

„הנה הואלתי לדבר אל אדוני המלך כי לא זאת המנוחה לעיף בבית כהן, הלא טובה ממנה המרגעה בהיכל מעונך המלא רוחה".

„לדבר הזה אל תשת לב" קרא הקיסר בפנים צהלים, „אוהב לי בקיטון וזה כמה אמרתי לבקרו והנה העת והמקום ולמה אוציאם ריקם".

השר נבוך כי זרה לו עצת הקיסר.

„לו ידעת" קרא הקיסר בצחוק נחת „מי הוא האיש במקום הזה אשר זכיתי למנותו בין אוהבי? הבה ואגידה לך הוא כהן עיר קיטון!".

„השר דבר באזני העגלון ויהפוך את ידיו אל האורח אשר מעבר לדרך הרחוקה מקיטון מהלך חצי שעה.

„הלא יפלא בעיניך ידידי השר" פנה הקיסר בדבריו אל השר „לשמוע מפי כי שמח אני שמחה שלמה על הבקרה שאבקר בבית הכהן הזה, אוהב נאמן הוא לי, ולפי מעט אוהבים כאלה לאדם בחיים כן יש לו להחזיק בהם ולבלתי הרפותם בהבא אותם השעה לידו".

הלילה פרש חשך על העיר בבא אליה המרכבה אשר התנהלה לאטה מפני השחיתות אשר בדרך ומפני החשכה על רצפת העיר המקולקלת. השוקים המעטים אשר בעיר נשמו מאדם זעיר שם זעיר שם, מסכסכת ומטפטפת פשתה כהה באחת החנויות הקטנות, ומראש המגדל השמיע הפעמון את מספר השעות.

העגלה קמה פתח שער בית הכהן אשר היה פתוח עוד ויוסף ירד מעליה.

„ובמה תבלה אתה השר את עת שבתך פה אם תמשך יותר מאשר תאמר בלבבך?" שאל הקיסר צרפתית.

„הנני להרחיב לי פה ככל אשר תמצא ידי" ענה השר בשפה ההיא „ורוחת החצר תתן תקוה בלבי למצא גם לי מושב חם ויבש באחד המקומות, ואם לא אוסיף לשבת לי בעגלה".

„כטוב בעיניך ידידי השר עשה", וישם פניו אל דלתות הבית אשר הכיר אותם מתוך האפלה ועל הסף דרכה אשה זקנה סוכנת הבית ונר דולק במנורה בידה.

„היכול אוכל לראות פני אדוני הכהן ולדבר עמו?" שאל הקיסר העטוף באדרתו בגשתו אל הזקנה.

הסוכנת השתחוה אפים ארצה לפני האיש הלבוש במדי שר גדול.

„אדוני הכהן יושב בחדר תלמודו" ענתה האשה ותשתחו שנית.

„הביאוני נא אליו".

„כי ישאלני מי אדוני מה אומר לו" שאלה האשה בנטותה הצדה למען פנות דרך לאורח.

„הגידי לו כי אוהבו מאז בא לראות פניו" קרא הקיסר אחרי חשבו מספר רגעים.

האשה שמה את עיניה באיש כי זה שלשים שנה היא עובדת בבית הזה ומעודה לא ראתה איש מחיל הצבא אשר רעה לאדוניה הכהן, ותשם את הנר על יד הקיר ותלך ותשב בעוד רגעים אחדים.

„בכל אות נפשו יקדם הכהן את פני אדוני שר הגדוד" הודיעה את הקיסר ותקח בידה את הנר להאיר לפניו .

אחרי עלותם על העליה הוליכתהו במסבה צרה וארכה רצופה לבנים ותור לו באצבעה את פתח החדר בקצה המסבה .

„יבא" קרא קול צלול מתוך החדר אחרי אשר דפק הקיסר בדלת .

ויוסף בא .

והכהן עומד נצב לפניו לבוש בכסות בית . אור המנורה הנתונה על שלחן הסופרים הפיצה אור על מראה פני הכהן הסגור במסגרת תלתלי שיבה ואשר נחה עליו רוח חכמה וענוה כאשר נחה על המגלה אשר כתבה ידו .

„האתה זה אדוני הכהן לעיר קיטון" קרא הקיסר ברגש .

„אני כהן המקום הזה" ענה הזקן , וינף את ידו אל דרגש אשר רפידתו שני לאות כי ישב עם האורח „התמצא ידי למלא אחת ממשאלות אדוני ?" .

בבשרי לאדוני ביד האשה הסוכנת את בואי הגדתי כי אוהב נאמן מאז בא אליך" . אמר יוסף בקרבו אל הכהן „התכירני אדוני ?" .

„עד הנה לא זכיתי עוד לדעת את אדוני" ענה הזקן בפנים שוחקים ונבוכים .

„ובכן לא ידעתני אדוני" קרא הקיסר ברגש „ובכל זאת לא ארכו עוד הימים אשר דברת אלי במכתב על דבר שאלה אחת כאשר ידבר איש אל אוהבו מאז , התזכר עוד ?

„מאומה לא ידעתי" אמר הכהן ומבוכתו הלכה וגדלה ועיניו שוטטו פעם אל פני הקיסר ופעם אל הכפה הקטנה אשר בידו הרפה .

„ואני , ארוני הנערץ" , הוסיף יוסף לדבר בשפתי צחוק „ברכתי אותך ביד אשה עניה ואומר לה להגיד לך כי לא תדבר

מאומה בדבר הידוע לשנינו כי אם תוחיל עד אם אמרתי לך ועתה. . . התרעני ?

פני הכהן חורן, והכפה נפלה מידו ארצה ויחזק במסעד הכסא כי ברכיו פקו.

„אי שמים" רחש בשפתיו „היהיה כדבר הגדול הזה ? האמנם את מלכי הקיסר הגדול ראו עיני פה בעלית קירי הקטנה ?

„עתה תרעני, אדוני הכהן" קרא הקיסר בהחזיקו בידו בחבה עזה „למען בקר את אוהבי מאז אשר בביהם ולמען ברך אותו על הבטחון שבטח בי באתי הנה".

האיש הזקן לא עצר כח להוציא הגה מגרונו ולא יכול לגרוע עין מפני הקיסר.

„הלמראה אוהבך תחרד את כל החרדה הגדולה הזאת" קרא הקיסר וקולו ומראהו הפיקו חנינה וחכד אשר קנו לו כל לב.

„הדר כבוד מלכותך" קרא הזקן ועיניו דלו למרום „הנני מברך את העת אשר הקרה לי ה' ואת המקום אשר שם לי לשבוע את תמונת מלכי ואדוני החסיד בחדרי הצר הזה. כאשר קרא יעקב אקרא גם אני אל יוסף „אמותה הפעם אחרי ראותי את פניך".

„ברוך אתה לה', אוהבי איש חיל" קרא הקיסר בחזקת היד ידעתי כי תמים דעות אתה עמי, אך לא כל אחיך הכהנים ידמו לך".

„רוח היום יצרור את כל אלה בכנפיו" ענה הכהן בענוה.

„ברר לי את דבריך, אדוני הנערץ", קרא הקיסר וישב על הדרגש האדום ויקרא גם לכהן לשבת עמו אך הוא לא מצא את לבבו לשבת ויעמוד תמוך על מסעד הכסא וכפת ראשו מתגוללת בין שתי ידיו.

„ברר לי דבריך אדוני הכהן" קרא הקיסר שנית.

„השעה מביאה לידי ככה כי האור והחשך משמשים

בערבוביה כי ממשלת היום וממשלת הלילה נלחמים על דבר המלוכה", אמר הזקן.

„ויד מי תעלה על יד רעותה במלחמה", שאל הקיסר ויקם בחפזון ממושבו.

„יגרתי מאד פן יבואו ימים אשר נקרא בהם: מי יתן בקר" אמר הכהן בשפל קול.

„אשר אמרת לי בזה ארוני הכהן" אמר הקיסר ויוסף להתעטף באדרתו, „דבר מר הוא אך לא חדש יום יום תשמענה אזני מפי אויב ואוהב, ובתי הדפוס שמו להם לחק לבלתי השכיחני זאת רגע. רוח החשך והמרי מתרגשת בכל, את חקי ומשפטי יתנו לגדופים כחוקי עריץ מציק רודה באף, ובכל זאת אקוה לראות עוד את עמי ארצותי נותנים לב לדעת את הטוב ואת הישר על כן לא תרפינה ידי, האיש אשר צדק וחיל בו נפגשו עשה יעשה וגם יכול יוכל.

„ה' יחייך ויחזקך וירבה את הדר כבוד מלכותך" קרא הזקן ואני זקנתי ושבתי וקברי פתוח לפני, אך אם ראה אראה את אויבי אדוני המלך מתגברים טוב מותי היום ממותי מחר".

עיני המלך מלאו מים וברב כח התאפק ומקץ רגעים מעך קולו ויאמר: „ומדוע מצאתי רק בך שופט מטה כלפי חסד מעולם לא ראיתי את אוהבי ומגיני לבושים בגדי כהונה".

„יען כי בגדי זה יוליכני בין דלת העם ויראני את מחסוריהם" ענה הזקן וישתחו, „בראשונה גאה לבי בכהנתי ואהי בעיני כאיש מקודש אשר חלילה לי לגעת בכל דבר חול, אך ברבות הימים היתה עמי רוח אחרת, עד מהרה הכרתי כי למען היות מורה לעם יש לי להיות ראשונה אזרח כאחד מהם, ויבואו חקי אדוני המלך ויאמצו את לבי ויחזקו את ידי בדרך אשר התיצבתי עליה. לא שגיתי באמרי: כי החפץ להנחיל לכל העמים אשר בכל מדינות מלכותו את הדעת כי כלם אזרחי ארץ אחת הם; כי החפץ ההוא היה לרוח משפט ליושב על הכסא".

„כן הדבר" קרא הקיסר „אך דבר נא אדוני, דבר".

„ובכל זאת, אדוני המלך" הוסיף הכהן אחרי שתקו מספר רגעים ופניו רתחו מעט, „הנני לתת תודה לאדוני ולהגיד לו את כל לבי כי רוח המרי אשר התרגשה בכל הארץ מסביב יש לה על מה לסמוך. אך אולי יקצוף אדוני המלך על קולי, אם אוסיף לדבר ככל אשר עם לבבי".

„דבר נא אדוני הכהן כטוב בעיניך" אמר יוסף, „בכל אות נפש אשמע ספיק דבר אמת".

אדוני המלך גזר למעט בצרכי הוצאת המת מפני החסכון ומפני התועלת ולקברו בלי ארון ותכריכים רק במעטה שק" דבר הזקן, „ואני נקראתי אז אל בית אבר לגמול חסד עם ילד מת אז ראיתי בעני הורי הילד. ופני קהל המלוים הורוני כי גם חקים טובים מאד לא ימצאו חן בעיני העם אשר לבו ברשותו להרגיש כטוב בעיניו אם ינתנו החקים האלה ביד חזקה וברוח גסה".

„הלא מהרתי להעביר את החקים ולבטלם" קרא יוסף.

„אך בתוך כך מצאו אויבי אדוני המלך מורדי האור להם ידים" אמר הכהן „להוציא מן הפקודים ההם את התוצאות הראויות לחפצם. למן היום ההוא נכונים על שפתיהם תמיד הדברים האלה: הקיסר אומר לבצור את רוחכם, לכבוש את דעותיכם ולחלל את כל אשר קדש הוא לכם, ובכן מצאו להם מקום להחזיק בקצה העם ומי יודע אם לא יצלח בידם להחזיק ברבות הימים על כלו.

„אך היעצרני כל זה מלכת בדרך אשר החזקתי צה ללכת עליה לטובת עמי, היוכל מלך לעשות גדולות אם יחוש לדעות היחידים ולמעלות רוחם".

הכהן לא ענה דבר.

„אשר אחוה לי אין דעותינו מתאימות בדבר זה אדוני הכהן" קרא הקיסר.

„לולא הסכמתי לדעותיך ב כ ל ל ן כי עתה לנפשי התכחשתי" השיב הזקן, „אך היחידים הם מוסדי הכלל, היחיד בדעתו כי אלפים

ורבבות יהגו כמוהו אף כי רחוקים הם ממנו, כחו יפה ומשקלו מרובה בכף המאזנים, גם מיטב כל הטוב אם יותן לעם ביד חזקה מבלי שאול את פיו אם יש לו חפץ בו לא ירצה בעיניו כמתנת עריץ לדך נכלם יחשב לו על כן לא יחפצו בו . .

„מה תאמר להגיד בדבריך אלה ?" שאל הקיסר בקול צרוד מעט .

„הדר כבוד מלכותך הואיל לתת לעמו חקים טובים מבלי שאול את פיהם אם יקבלו את הטוב הנתן להם ביד אדוני המלך הפתוחה והרחבה" אמר הזקן .

על דעתך היה לי לאסוף את העם ולשאול את פיהם בטרם עשותי דבר, ומה היתה אז אחרית כתב הסבלנות ואחרית כתב הפרוטסטנטים, מושל עמים אני ועל כל אשר אעשה ואשר אחדל חיב אני לתת דין וחשבון לפני אלהי הרוחות לכל בשר, ועתה היכול אוכל למסור ביד ראשי העם את הדבר אשר הפקיד אלהים בידי לתתו לעמי במצאי אותו טוב ונכון לו ?".

„ירשה נא הדר כבוד מלכותך את עבדו לאמר דבר אחד : רוח נעלה ונעלמה תחיה את כל קהל עם ותתן בו לב לדעת את הנכונה ולהשבית כל סיג מקרבה . ולו גם יתיצבו לשטן הזדון, העורון, ואולת קשורה, בכל זאת רב כח האמת לבטל את הטללים הרעים ולצאת מבין צללי אפל כשמש בגבורתו. לו היה כן כי עתה יעצו כלם מדעתם את הדבר הנתן להם תחת אשר עתה הוא כחסד מאת המלך אשר רבו היום הבועטים במנחה טהורה זאת".

ולא יכול עוד הקיסר לשבת על כסאו, ויקם ויתהלך בחדר הנה והנה, כאיש אשר לבשה אותו רוח ויעמוד פתאום לפני הכהן וישם עיניו בו ויאמר : שגית, כהן מכבד, שגית בהחליטך כי רוח אמת וצדק דוברת תמיד מתוך קהל עם. יותר יפר עו מאשר ישחרו . לנו יש להחיש חיש מהר בדורנו את כל אשר אחרו הדורות הראשונים, את כל אשר מצאתי נכון לפני במשפט ובצדקה לא אמנע מן העם אף רגע . רגע אחד מכריע גם בחיי

היחידים גם בחיי העמים. יש לי עמים רבים ומדינות רבות אך לא עם אחד ולא ממלכה אחת. עם הממלכה כאשר עם לבבי יש לנו עוד ליצור ולגדל וליצירה זו ולגידול זה אי אפשר בלי יד מושל".

קול הקיסר בדברו זאת היה צח, צלול ונמרץ. הכהן ראה כי יש לו לכבוש את מחשבותיו בקרבו וכי לא יצלח להטות את לב הקיסר ימין ושמאל וידום.

יוסף עבר פעם ושתים את החדר לארכו ולרחבו ולא התבונן כי שמר הכהן מחסום לפיהו, למען שים קץ להתגלות לבו ולמבוכת הכהן אמר בפנים שוחקים:

„מרוב דברים שכחתי כי יש לי להחיש לך פדות ולפתח ממסגרותיה את לשונך אשר שמתי עליה עבותים".

„הזכר מכתב בקשתי אשר ערבתי את לבי לערוך בדבר משפחה יהודית עלה על לב ארוני המלך?" שאל הזקן.

„השקט נא, כהן נכבד" אמר יוסף בשומו את ידו על שכם הכהן, „בקשתך הרחיבה את לבי הלא הראה כי דבריך נתנו את פרים כי על כן באתי הנה... ומה טיב הדבר לעת כזאת והעלם אי זה מקומו ומה נעשה בו? הלא תראה כי שמרתי את הדבר?

„עוד נטויות שתי החרבות על ראשו" ענה הכהן בכבד ראש.

„השתקת אדוני עד כה?"

„את פקודתך שמרתי אדוני המלך".

„ומה הדבר בעיניך?"

אין טוב לאמללים כי אם לפנות על ימין או על שמאל, כי ענוי הדין במשפט הזה קרוב הוא כמעט לאכזריות השנואה מאד בעיני אדוני הקיסר".

„ומרוע?"

מרי פגשי את העבריה תאחזוני פלצות, בדעתי כי כל קריצה ורמיזה העוברת על פני לתמי כמשפט חרוץ על בנה יחידה היא

בעיניה כל עוד שאני מצווה לשתיק בוטחת היא בשתיקתי, אך מה תעשה כאשר יצוני הדר כבוד מלכותך לפתוח את פי ולעשות כמצווה עלי מפי תורת פקודתי".

„בי אני האשם" קרא הקיסר „כי לא שמתי קץ לדבר החל ובלה. ועתה עשה נא כמצות פקודתך, ראה מלאתי את ידך".

„מה תשמע אני, אדוני המלך" קרא הכהן, „התנחת החרב על ראש האמלל, זכור רחמיך וחסדיך, אדוני המלך, לאשה הזקנה אשר התלבטה בדרך רחוקה וקשה מביהם לווינא למען הפקד את גורל בנה יחירה ביד מלכי ואדוני הנדיבה".

„נפול יפול האמלל הזה ביד המשפט" קרא יוסף „דין אמונה השולטת בכל חשכת מוצאו ומכורתו, דין הוא, ועוד לא בא מועד לחק חקי חרות גמורה בדברי הדת. המעט אשר נסיתי לזכות את בני דת אחרת הרגיז את כל ארצותי, אמנם צר לי מאד אך כל כחי כאין נגד החק הזה העומד עוד באיתנו".

„ובכן יגמר הדין על איש" קרא הזקן ברעד „אשר רחשי הכבוד אשר רחש לבו לכבוד מלכו הקיסר הוליכוהו על הדרך הזאת... ועל כן ישא חטא?"

יוסף נגש אל החלון ויבט אל החשכה הגדולה אשר כסתה את הארץ. דברי הכהן נגעו עד לבו, ועל רוחו עלו כל הטובות אשר ייטיב לעמו מלך אשר לו יועצים שלום כאיש הנכבד הזה.

עוד מעט הסב פניו מן החלון ויגש אל הכהן ויקרא.

„לו יכלתי לראות פני העלם ולדבר עמו".

„האח מה יקר חסדך אדוני המלך" קרא הכהן בששון.

„מי יתן ידעתי את העלם ואראהו כי עתה שפטתי למראה עיני האמנם ראוי הוא לרחמי אוהבי הנכבד".

„צוה נא אדוני המלך וקראתי לו והביאותיו אליך והצגתיו לפניך".

„התצא אתה ארוני החוצה בליל סגריר זה"?

„רגיל אני להקרא ולקום בלילות לחולים ולגוססים, ומה הדבר הזה? האין זה פקוח נפש?"

„ואם כן לך לשלום" אמר יוסף „והביאה את העלם אך אל נא יודע לאיש מי שלחך ולפני מי יעמוד העלם ?"

„איש לא ידע בכל אלה, כי הגיד אגד לו כי שר גדול בא הנה מפראג במלאכות הקיסר לדרוש משפט".

„טוב הדבר !"

מקץ עשרים רגע אשר עיני הקיסר העומד על יד החלון היו נטויות החוצה נפתחו דלתות החדר והכהן ואדרינוס באו הביתה.

ועין הקיסר החדה בחנה בפני העלם את קרב לבו ואת מלחמות היצר אשר עברו עליו.

בן הסוחר העברי היה דל בשר וקומתו גבהה הרבה מקומת הכהן ובמראה פניו הכיר הקיסר את פתוח דמות אמו השמורה עוד בלבו.

ואדרינוס נצב פתח החדר.

„הזה האיש אשר דברת, אדוני הכהן ?" שאל יוסף ועיניו לא גרעו מן העלם.

„כן הדבר" השיב הכהן.

„צוה נא אותו לגשת הנה" אמר הקיסר ויוסף להתעטף באדרתו למען הסתר בגדי מלכותו, ואדרינוס נגש ואור המנורה האיר אל עבר פניו.

„היודע אתה, ידידי על מה נקראת הנה ?" שאל יוסף.

„למשפט הובאתי הלום" היו דברי אדרינוס אשר עלו בקול ערב באזני הקיסר.

„למשפט מי תעמוד, ומי הועידך ?" שאל הקיסר.

„למשפט השופט השלוח מאת פני מלכי אעמוד ומלפניו דיני יצא" השיב אדרינוס בדממה אך בקול צלול ונמרץ.

„ומשפט זה קשה יהיה" קרא יוסף „כמה מספר ימי שני חייך ?"

„שבע ועשרים שנה".

„ומה שמך ?"

אדרינוס העיף עיניו אל הכהן הנשען על מסעד כסא ויען „שמואל פינגרהוט" שמי.

„שם אחר לך, עול ימים" קרא הקיסר ויקם בחפזה מעל מושבו.

„אדרינוס פינגרהוט נקראתי" אמר בן הסוחר העברי בקוצר רוח „אך הסירותי שם זה מפי".

„הידעת כי כל המשנה את שמו לא ינקה, כי עון גדול מנשוא הוא לאיש לשום לו שם אחר ?"

„ידעתי".

„ובכן ידעת כי חטא גדול חטאת ?"

„למשפט כתוב חטאתי, וה' ידינני כצדקי לא על פי חקקי חרט אנוש".

„סמוך לבך ובטוח מאד" קרא הקיסר ומצחו היה לקמטים. „איכה ידעת כי לא יחשוב לך ה' לחטאה את החטא שחטאת למשפט כתוב. העל פי התורה אשר בדרכיה הלכת בראשונה לא יחשב העוזב דתו לממרה פי אלהיו, הידעת כי האלה אסורה לכל אדם ולכל עם.

„האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב ?" ענה אדרינוס ברעדה בראותו את עיני שופט נפשו לטושות עליו.

„הקלת דעתך בדבר זה" קרא יוסף „מבלי דעת כי משפט מות ישפט לפנים האיש העושה זאת".

אדרינוס התפלץ וחורת פחדים כסתה את פניו ומפיו התמלט „הוי אמי אמי". פני הקיסר הטהרו ועיניו שבו לאור באור חיים ותסד, ויור באצבעו על הכהן „ויאמר למען האיש הנכבד הזה ולמען אמך אעשה זאת, אם אמתיק מעט את דינך אך בטרם כלותי את דבר מלכי יש לך עוד לפרש לי דברים אחרים הסתומים בעיני, הרב כחך לדבר אלי ולהשיבני על שאלותי ?"

„מלאתי כח להשיב לאדוני על כל קטנה וגדולה" השיב אדרינוס.

„אדמה כי כתב הסבלנות הסב את לבך מאחרי דת

אבותיך אל דת מלכך ומה היה לך כי נחמת ?

„זאת לא אוכל להגיד לאדוני !" קרא הנער בנהמת לב.

„מדוע אתה בושש ? השכחת כי בשם הקיסר באתי ובמלאכותו שלחתי הנה ?"

„רק באזני הקיסר לבדו אוכל להגיד דבר זה" קרא אדרינוס וירם ראשו.

יוסף הניף ידו אל הכהן לגשת אליו ויאמר לו : דבר נא על לב הנער כי יוכל לדבר באזני את כל הדברים אשר יאמר לדבר באזני הקיסר בבירה אשר בווינא". הכהן שם ידו על שכם הנער ויאמר „בי נשבעתי כי תוכל לגלות את לבך לאדוננו זה וכי בידו יודעו דבריך להקיסר בהיכלו".

„טוב הדבר" קרא אדרינוס ויתחזק „הקיסר לא שמר לי מוצא שפתיו".

„הוי משגע" קרא הכהן הזקן ויקפוץ אליו „היודע אתה לפני מי אתה עומד ?"

„אדוני הכהן" צחק הקיסר וירמוז לו, והכהן שב למקומו.

„מן המתמיהים אתם, יהודים" קרא יוסף וינע ראשו. מפי אבי הנער הזה שמעו אזני הקיסר בווינא כי כתב הסבלנות האביד ממנו בן, ונער זה יענה בפני הקיסר כי לא שמר לו מוצא שפתיו מה זאת ?"

„הנני לפרש את דברי" אמר בן הסוחר היהודי, „בצאת כתב הסבלנות לאור עולם מלאו כל קרבי שמחה, כי הרבה קראתי בספרי אשכנז ובספרי עמים אחרים — ובכן ראיתי מלך עולה על כסאו אשר מכל מעשיו נשקפה לי הדמות אשר ערכו לו פילוסופי ומליצי ויגל לבי מאד".

„איפה מצאת ספרי אשכנז" שאל הקיסר ויִשתומם.

„בישיבה הגדולה שבפראג" ענה הנער ויוסף לספר : „למן העת ההיא נשאתי את נפשי ללכת בדרכי יוסף השני. ואם הדרת השלטת גדלה איש אשר הוציא לאור כתב כזה, אמרתי בלבי, כי אין טובה ונשגבה ממנה, ואמהר אל אדוני הנערץ אשר בוזה

לאספני אל הכנסת אשר בה יחד כבוד אדוני הקיסר. כתב הסבלנות היה אז בעיני כקול הצפור המבשר את עת הזמיר אחרי תום הקרח הנורא מקרב הארץ. את יוסף השני, אמרתי לבשה רוח מאת ה' לזכות את כל העמים ובלבו ערוכה ושמורה שטה מסודרת אשר על פיה יהפכו כל מחשבי ארץ, לאור שבעת הימים ונאות חמס לנוה שלום. ועל כן בעודו בכפי בלעתי במאפה דגן שמים את פתית לחם העצבים אשר פרש לנו כתב הסבלנות:

„ותוחלתך נכזבה ?" שאל הקיסר.

כתב הסבלנות היה שלומים דלים, פרוסה צנומה וזעומה לעני, בגד עדים לכסות את מערומי עמי האמלל ואת פצעיו. לא זאת בקשתי, קויתי למשפט, קויתי לצדקה, אמרתי כי המלה סבלנות שיצאה מלפני השליט לא נאמרה אלא לשעה, כי מלה זאת מלאתי חרפה היא, את דבר ה' היא מגדפת בבנותה קירות ברזל בין אדם לאדם. שאון קם בקרבי בצאת אז דבר מלכות מלפני הקיסר כי אמרתי הפעם יאמן דבר האהבה אשר ירוממו כהני הדת השלטת על לשונם, עד כי כמעט נהייתי ונחליתי עד כי בהמון לבי לא מצאתי לי דרך אחרת כי אם לרוץ בית הכהן הנכבד הזה לאספני אל עדתו. וכל המוצאות אותי אחרי כן הלא ידעת אדוני השר ואתה אדוני הכהן...

„דבר נא עוד את דבריך" צוה הקיסר.

„פרוסה היה כתב הסבלנות ומידי פרוסה לא יצא עד היום הזה. המלה „סבלנות" עוד היא אמורה, במקומה עומדת. תקותי היתה לאכזב וכמו לאור חורת גפרית נראה לעיני עני עמו בכל עמלו ומרודו, אם את המעט מן המעט אשר נתן יוסף השני ליהודים ולפרוטסטנטים קרא לעמו בשם „סבלנות" מה נוחיל עוד. לו אמנם מלאה העדה, אשר עליה הסתפחתי, אהבה כדבריה, כי עתה לא הבדילה בין אדם לאדם, כי עתה לא העדיפה לזה ולא החסירה מזה. אהה כן הקיצותי בנפש ריקה מן החלום אשר

חלמתי, ואין קץ למכאובים אשר היתה נפשי למאכילת להם למן היום אשר נפקחו עיני״.

„הקיסר ראה כי כח הנער עזבהו ויאר פניו אליו ויאמר לו: „חזק״. והנער הוסיף לדבר: „כאשר התבוננתי כי עולם הפוך אני רואה, וכי דרך החיים אשר דרכתי עליו מלאה מעקשים ומהמורות, שמתי לבי לבקש לי מוצא לרגלי הנלבדת, מיום ליום הוסיפה רוחי להציקני ולהמריצני. נטשתי את ביתי, עזבתי את אבי ואת אמי, תעיתי במרחבי ארץ, נע ונד הייתי, שרוי בלא שמחה ובלא ברכה, שערי קדושה ננעלו בפני גם כנסת ישראל גם הכנסיה הנוצרית סגרו לי ואין פותח. בפחזותי הוצאתי את עצמי מן הכלל ובכל זאת המו קרבי כל היום כי בן לעמי ובן להורי אני, עצם מעצמיהם ובשר מבשרם, התבוננתי כי כל מימי עולם לא יכבו ולא ישטפו את זכרונות ילדותי, את מוסר אבי ואת תורת אמי, בלי נוה ובלי מנוח לכף רגלי שוטטתי בעולם ולחמי הצר מצאתי בעבודת פרך, כליון נפשי לבית אבי אכל את שארית חלבי ודמי. כח ורפיון נלחמו בקרבי האחד שם את נפשי בכפי ויאמר שוב לאלהיך ולמולדתך ותן חייך כפרם, והשני הראה לי בחזון שתי חרבות מרוטות ולטושות חרב המלכות וחרב כהונת הדת התקיפה, אחרי כן... אחרי כלות כחי בפוקה ומכשול לב הבשילו ויבכרו שתי מלין קטנים את פרי עצתי..״.

„ומה שני המלין?״ שאל הקיסר ויקם ממושבו.

בבית החולים אשר לאחים הרחמנים בעיר קטנה שכבתי בחליי על ערש דוי, ושם אתי חולה אחד אשר בהתפוצץ רגלו הובא שמה למות כי אין תקוה עוד להחיותו אחרי אשר דבק בו החרחר, ויקרב אליו הכהן להכינו לקראת המות וישב החולה את פניו באמרו לו כי איש עברי הוא. הכהן הרבה לדבר על לבו לעזוב דת אבותיו לפני מותו והחולה באתת כי הדת אשר היתה לו תורת חיים היא תנחה אותו לבית עולמו. וירא הכהן וינאץ ויצא בחרי אף. ויהי בלילה ואשמע את החולה בוכה במר נפש „מה לך כי תבכה?״ שאלתיו, ויקרא אלי בשפל קולו: „מי יתן לי

אחד מאחי בני עמי ליחד עמי את שם אלהי אבותי לקרוא לפני פסוקי היחוד בטרם אלך ואינני". ואתחזק וארד מעל המטה ואגש אליו ואומר : „השקט נא אחי , שנינו יחד ניחד את שם אלהינו כי אחיך אני , עברי כמוך ואחזק בידו הקרה ואקרא „שמע ישראל". בלב שמח שנה החולה את שני הדברים וימות .

ולא יכול אדרינוס להתאפק וזרם דמעה פרץ מעיניו , והקיסר והכהן עמדו מחרישים .

„למן העת ההיא ידעתי למי אני , ואיזו דרך אבחר אמר אחרי התחזקו מעט , „כמעט נרפאתי מחליי עשיתי את דרכי ואבואה לבית אבי ואמי בערב יום הכפורים . . . ויתר דברי תלאותי הלא הם גלוים וידועים לאדוני הכהן . ועתה למשפטך , אדוני השופט , הנני עומד היום .

הקיסר קם בהמון לבו ויתהלך בחדר הנה והנה , יש אשר פצה פיו ויש אשר הניע ראשו כאיש כובש את רגשותיו לבלתי יעלו ויצופו , פתאום עמד לפני אדרינוס וישם עיניו בו .

„עול ימים", שאל בקול חופש כליות ולב „בשם אמונתך אני שאל את פיך האמת הדברים האלה אשר דברת ?"

„אמת לאמתו , אדוני השר". השפיל אדרינוס את קולו הנמרץ .

„היהודי אתה ויהודי אתה חפץ להיות ?" קרא הקיסר ויעמק עיניו בו רגעים מספר .

„יהודי נולדתי ויהודי אמותה". השיב אדרינוס וירם ראשו .

„עול ימים" קרא הקיסר וישב על הדרגש . „מעי המו עליך מאד . באת בברית כנסת דת אשר על פי יתרונה בארצות הקיסר תיפה כח כל המחזיקים בה ותכשירם לכל גדולה ושררה לכל שלטון ופקודה . ואתה אדרינוס פינגרהוט בעל כשרון אתה ועתה הנה טובתך בידך לאכול מטוב הארץ ככל בעלי הדת השלטת , לא להתעפש בגרות היהודים נוצרת להיות לנפשך למשא וללא הועיל לכל אשר אתך . שים דברי על לב אדרינוס פינגרהוט .

„ללא הועיל" שנה אדרינוס ופניו אדמו , „הלא בתוך עמי

אשב; בתוך עמי אשר כל הפורש ממנו מכה בלתי סרה הוא מכהו. שמרני אל, ואל תביאני עוד לידי נסיון לעזוב את אלה אשר בחפזי ובשרירות לבי פניתי להם פעם אחת ערף. האהבה השלמה והנאמנה בתוך עמי היא, ועמי זה לא ישיב את פני בשובי אליו בכל לבי ובכל נפשי. שני הדברים „שמע ישראל" הנשמעים בפי עמי חדשו רוח-נכון בקרבי, הם פתגם העם המשיב לב בנים על אבות ולב אחים על אחיהם. בקרב ישראל נולדתי ושם אמותה, ממנו יצאתי ואליו אשובה, וכל טובה וגדולה לא תעבירני מדעתי".

ואם כן הדבר בא עת לחרוץ משפטך, אדרינוס פינגרהוט, בשם הקיסר ובפקודתו ובשם הדת, אשר חללת ותכעיסה, ועתה הכון נא ושמע:

קול הקיסר הקורא ברגש נחת עמוק עמוק בלב הנער ותרדה גדולה נפלה עליו ויתחזק ויקרא: „הנני מקבל עלי את הדין באהבה!".

„ועתה אדרינוס פינגרהוט אשר נקרא שמו שמואל לראשונה עמוד והאזן את משפטך החרוץ" קרא יוסף, „הקיסר ברחמיו וברוב חסדיו ראה ויתבונן כי לא בזדון העוית את הישרה כי אם בשגגה, על כן נשא לפשעך ויט אליך חסד ובכן נקי אתה לבית אביך לעמך ולמולדתך".

„נקי?" התמלט מפי הנער בקול גדול ופניו אדמו, „נקי? נקי ממות ומבית הכלא? ושמואל יהיה שמי? ולעיני השמש אעבוד את ה' אלהי אבותי?"...

— „שמואל פינגרהוט יהי שמך" אמר יוסף „אך דבר אחד אני נוטל עליך". —

— „דבר אחד?" קרא שמואל ויחרד.

— „עזוב תעזוב את כל מדינות מלכות הקיסר והלכת באשר תלך. גולה אתה מן המקום הזה לבלי שוב הנה עוד. השמעת?"

— „האשוב לעזוב את אבי ואת אמי". קרא שמואל וקולו נגע עד לב הקיסר.

— „לא אוכל הועיל לך, שמואל פינגרהוט" אמר יוסף, „הקיסר משך חסד אותך ואת הוריך ככל אשר מצאה ידו, זה הוא גבול הרשאתי. הקיסר לא יוכל להפר חק כטוב בעיניו ואף כי חק מסור לו מידי הכנסיה. אין עוד הזמן ראוי לתחית הממלכה בעצת הקיסר יוסף ובטעמו עד כי תנתן חקה אחת ומשפט אחד להדת התקיפה ולדתך. צר גבול ארצנו להכיל בקרבה אנשים אשר להם לב כמוך. קום לך ולך אל ארץ אשר עין יושביה לא תצר בחרות דעת בני עם אחר, בחרות הדעת אשר אמר הקיסר לתת לה מקום בארצותיו ולא עלתה בידו".

„העזוב אעזוב את אבי ואת אמי" קרא שנית האיש אשר כל מכאוביו הצטמצמו ברגש מר זה.

„כן היא גזרת מלכי הקיסר" אמר יוסף „אשר גזר לטובתך ולרוחתך. יצא תצא מן המקום הזה, ומקץ ימים מספר תבא לך ביד אדוני הכהן מכסת כסף אשר תספיק בידך להחזיק בדרך ולמצא בארץ מגוריך מטה לחם כטוב בעיניך. אך יצא תצא מן הארץ הזאת אשר לא תשא אותך לשבת עליה".

אדרינוס הבש את פניו בשתי ידיו וכאבו הנעכר נתך בנחל דמעה.

„הלא לרוחתו חש הקיסר במשפטו" פנה הקיסר בדבריו אל הכהן.

„משתומם אני על חכמת אלהים אשר בלב הקיסר" אמר הזקן וישתחו „אין דרך אחרת להוציא איש זה אל המרחב".

„דבר כזה לא יכחד מעיני העם" הוסיף יוסף לדבר.

„הלא זה מעט דברת גם אתה אדוני הכהן, כי ימים יבואו וגברה יד יושבי חשך ומורדי אור על דעת הקהל. מעשי הקיסר טרם נבלעו ברוח העמים עודם צפים ממעל ולבד ממתי מספר יחרקו להם כל רואיהם שן. אני ואתה אדוני הכהן אולי לא נחיה עוד בימים יבואו ומי יציל אז את האיש הזה מרעתו, את הדבר הזה תבאר לו כאשר יחשך כאבו מעט".

„ה' יברך את הקיסר הגדול והנדיב את יוסף השני!" קרא

הזקן וישא כפיו, ויוסף לקח את המגבעת הנתונה בקצה הדרגש ויתעטף באדרתו ואדרינוס ברוב שרעפיו היה כלא רואה וכלא שומע.

„ועתה אדוני הכהן" אמר יוסף בחבקו את יד הכהן בחבה יתרה „היה ברכה ומי יודע אם נשוב לראות איש את פני רעהו בעולם הזה. אתה אדוני זקנת ואני, עיף אני, אך זאת יזכור הקיסר גם ביום אחרון כי כהן נאמן אתה לעמך ואוהב נאמן למלכך, אנשים כמוך לא במהרה הוא שוכח. היה ברכה!".

עוד הפעם החזיק ביד הכהן הזקן ויפן ללכת. הכהן החזיק במנורה ויאמר להאיר לפני הקיסר, אך יוסף עבר לפניו וכבר הגיע לדלת ואדרינוס עודנו עומד ופניו כבושים בידיו.

יוסף פנה עוד הפעם אל הכהן אשר בהניפו את המנורה אורו פני הקיסר מנגה נגדה.

„נחם אדוני הכהן את אם האיש הזה השוממה ואמר לה כי בכל אשר השיגה יד הקיסר עשה לה".

בדברו זאת פתח את הדלת ויצא אל המסבה הצרה החשכה. אך הכהן הלך אחריו במנורה אשר בידו עד המעלות הצרות היורדות אל הפרוזדור. שם האירה הסוכנת לפניו במנורה בעלת שתי קנים. יוסף עבר חיש על פניה ויצא דרך פתח הבית אל החצר.

העגלה אשר הביאתהו עודנה רתומה. השר אשר נלוה אל הקיסר קפץ מעל עגלתו בראותו אותו ויתיצב הכן על יד מדרך העגלה.

„הנכון הכל" שאל יוסף בקול דממה.

„עבדך אני, אדוני המלך" השיב גם הוא בקול דממה.

„ובכן נסע אל מלוננו" קרא יוסף בשומו רגלו על המדרך הגס.

וקול צעקת אשה נשמעה כרגע ועיני יוסף ראו מתוך החשך תבנית איש ואשה. האשה כרעה על ברכיה כי הכירה את הקיסר. יוסף הטה את ידו להרחיקם מאת פניו, ויצר לו מאד כי

לא יכול לעשות חסד עם בנם בלתי אם בגרשו אותו מארצו„ וימהר ויעל על העגלה ויקרא : „להיכל השר״ .

השר שנה את מצות ארוניו באזני העגלון וישב לימין הקיסר והעגלה יצאה בקול רעש גלגלים מן החצר.

כמעט מלאו ארבעה שבעות לבקרת יוסף בקיטון בא ליד הכהן סך מסוים מבירת הקיסר להמציאו ליד האיש הצעיר שמואל פינגרהוט בטרם שומו לדרך פעמיו .

שמואל פינגרהוט עשה כדבר המלך . ואביו ואמו נעצבו מאד על בנם ההולך למרחוק לבלי שוב עוד ובכל זאת ברכו את הקיסר בכל לבם אחרי הודיע להם הכהן כי רק למען הצל את בנם גזר עליו גזרת גלות .

שמואל שם פניו לראשונה ארצה הולנד אל ארץ חרות הדעת . אך לא ארכו לו שם הימים כי שם, לחוף ימים מצא אנית סוחר ושמה יוסף השני הולכת אמיריקה ולא הרבה חקר ויתן שכרה וירד אליה, מקץ ימים בא שלם נויארקה .

מכנף הארץ ההיא כבר החלו להשמע זמירות אשר לא חדלו עד היום למשוך בכחם מאפכי ארץ המונים המונים דכאי רוח ורצוצי משפט . שמואל היה מן הראשונים אשר לקחה אזנם את הזמירות ההן וילך באניות רנתן .

שם במרחק היה ה׳ עמו וירחב את גבולו וילך הלוך וגדול . זקן ושבע ימים אחרי יולדו על ברכיו בני רבעים נאסף זה לא כביר אל אבותיו . לפני מותו הרים תרומת כסף לחלק חלק כחלק לעניי עמו ולעניי עם הארץ יושב עיר קיטון ביד אחד מבני בניו אשר צוהו לנסוע בגלל זה אל עיר מולדתו .

על יד ספר המצוה נמצא ספר זכרון אשר כתבו ידי שמואל לספר לבני בניו את דבר בואו לאמיריקה, את התלאה אשר מצאתהו ואת דברי ימי הקיסר יוסף השני אשר נאחזו ויסבכו בדברי ימי חייו , לבלתי השכח מפי זרעו דברי „שתי החרבות״ .

המעתיק וואלף יעבין

טאציטוס

ע"ד היהודים וארץ יהודה.

מבוא

הסופר הרומי הנודע לשם ולתפארת ולתהלה קורנליוס טאציטוס, אשר חי בימי חרבן בית שני, נולד בערך שנת נ"ד ומת בערך שנת קי"ז אחר סה"נ. הוא היה בן דורו של החכם והסופר המהולל פליניוס הצעיר, אשר כרת עמו ברית אהבה ואחוה, ואיש את רעהו תמכו בעבודת סופרים. ע"י כשרונותיו הרבים וכחו הגדול כמליץ בעל-שפתים ומטיף בקהל עם, הלך טאציטוס מחיל אל חיל ויעל ממדרגה למדרגה, עד הגיעו אל מרום קץ הכבוד והיקר במשרות מלכות רומי. אספסינוס קיסר (וועספאסיאן) הרימו למעלת קוועסטור, טיטוס קיסר למעלת עדיל ודומיציאן למעלת פראָטור, ואח"כ נשא גם בתור קאָנסול. עוד בנעוריו משך בשבט סופרים ויכתוב „שיחה ע"ד המליצים" (Diologus de oratoribus) אך ספריו הגדולים החל לכתוב בבואו בימים, במלכות טריאנוס, הלא המה: ספורי השנים (Annales) הבולל את כל הקורות מיום עלות טיבריוס על כסא אוגוסטוס עד יום מות נירון קיסר (משנת י"ד עד שנת ע' אחר סה"נ), וס' דברי הימים (Historiae) המכיל את המקרים מימי גאלבא עד מות דומיציאן (משנת ע' עד צ"ו). מלבד אלה כתב תולדות חותנו אגריקולא שר צבא רומי, אשר כבש את בריטניא ועשה לו שם גדול בנצחונותיו, בגבורת ישע ימינו ובישרת לבבו (Vita Agricolae); והכי נכבד מזה הוא ספרו גרמניא (Germania), שבו יסופר בהשכל ודעת על ראשית מוצאי

עמי גרמניא, ארצות מושבותיהם, ארחות חייהם, תכונות רוחם לשבטיהם ולמשפחותיהם. את הספר הזה חִבֵּר בימי טראיאנוס בראותו כי הממשלה מתעתדת להלחם מלחמת תנופה עם הגרמנים, אך הוא הבין מראש ועיניו צפו למרחוק כי לא תהי תפארתה על הדרך הזה, וע"כ תאר בשרד ובכתב אמת את יתרון הכשר הגרמנים וידבר נכבדות ע"ד אמון רוחם, קדושת הנשואין וחיי המשפחה בקרבם, אמץ לבם וזרוע עזם, עד אשר היה הספר הזה כעין סטירא שנונה על הפרעות והשחתת המדות במלכות רומי, אשר מרבית יושביה התמכרו בימים ההם אל תאות בשרים, אל נכלי שקר ותרמית ויעשו מעשים אשר לא יעשו. גם בספרים הנזכרים יתאונן על רוע המדות בבני עמו ועל אבדן כבוד רומי, שהיה לה בימי קדם בימי ממשלת-העם, מפני רעת מושליה העריצים ואכזריות לבם להוציא להורג רבים וכן שלמים, לענשם קשה או לשלוח בהם מרצחי חרש; וזקני הסענאט גם הם העוו את דרכם לעקש את הישרה, ונהפכו לעדת חנפים ונלוזי לב. לשונו קְצָרה, חדה ונמרצה, דבריו מעטי הכמות ורבי האיכות, וסגנונו עולה בטובו על סגנון הסופר המפורסם טיטוס ליוויוס ונדמה יותר לסגנון סאללוסטיוס הנשגב והנעלה מאד [1]. ברב תבונות וברוח בקרת יחדור אל תכונות האנשים ומסבות המקרים אשר עליהם ישא מדברותיו, ומבלי משא פנים יוציא לאור משפט. בספורי השנים (אננאלען) ובדברי הימים (היסטאריען) יזכיר אגב אורחא, זעיר שם זעיר שם, ענינים הנוגעים לקורות אחב"י [2]. אפס בספר החמישי מן ההיסטאריען הואיל לספר בשלש עשרה פרקים תולדות

---

1) אשר ע"כ נוכל לחשוב בצדק גם את טאציטוס אל תור הזהב לחכמת סופרים ברומי, כיוצא מן הכלל.

2) למשל בהאננאלען ספר ב' פרק פ"ה יספר איך התיעץ הסענאט (בשנת י"ט לסה"נ, היא שנת ה' למלכות טיבריוס) לשרש אחרי אמונת הנוכרים (עבודת איזיס וסרפים) ואמונת ישראל אשר נתפשטו ברומי, ויגזר אמר לשלוח ארבעת אלפים יהודים (עבדים משוחררים) אל האי סרדיניא לעצור שם בעד השודדים שנתרבו, מבלי שום לב כי יאבדו ויכלו בהאיקלים הרע השורר שם.

היהודים מימי קדם קדמתם עד ימי מצור ירושלים ע"י טיטוס, הלא הם הפרקים אשר אני נותן בזה מתורגמים עברית לפני קוראי „הכנסת". והנה אין כל ספק כי טאציטוס הוסיף שנית ידו בעמדו על הפרק לכתוב יתר קורות ישראל ודבר הריסות בית מקדשנו ושאר המאורעות שהיו בימיו (כמו התגעש הר וועזוף וכסותו באפר לבת-אש את שתי הערים הערקולאנים ופומפייא בשנת השבעים לסה"נ); אמנם מן י"ד הספרים של ההיסטאריען נשארו לפלטה רק החמשה הראשונים, וגם הפרק החמישי איננו בשלמות; ובכן יחסר לנו גם משפטו על אדות תכונת רוח טיטוס ודומיציאן. כמקרה הזה קרה לס' האננאלען והדיאלאָג, שכבר נתיאשו החוקרים למצוא את האבד מהם, והוא בחסרון שלא יוכל להמנות.

ואני מדעתי כי הקוראים הנבונים ידעו נאמנה את התועליות אשר תצאנה לספרותנו בהודע לנו את אשר דברו בעמנו סופרי העמים נקובי השם, אם לטובה או לרעה, אחשוך את שפתי מלדבר בזה, אך זאת אחשוב לחובה להזכיר פה, כי הרעיון הנכבד לתרגם מן שפת יון ורומי את דברי הסופרים היונים והרומים, בני ברית ושלא בני ברית, כבר עלה על לב חכמי ישראל בארץ אשכנז; וזה לפני עשרים שנה החל הרה"ח לודוויג פהיליפזאָהן ואחזת מרעהו („אינסטיטוט צור פאָרדערונג דער איזראעליטישען ליטעראטור") להוציא לאור תרגום ספרי פילון היהודי ומקצת ספרי יוסיפוס בשם „ביבליאָטהעק דער גריעכישען אונד ראָמישען שריפטשטעללער איבער יודענטהום אונד יודען", ולא יספו לתרגם עוד ולהוציא לאור מסבה לא נודעה לי. — והנה אף כי נמצא בדברי טאציטוס דברים בוטים כמדקרות חרב, יישית שיג ותפל ביתר שאת בפרק ב', בהציעו לפנינו שש

ועל האסטרים נוו להגלות מאיטאליא עד זמן קבוע (פ' קדמוניות היהודים ספר שמונה עשר מפרק שלישי והלאה). ובפרק מ"ב יספר על דבר הבקשה שערכו היהודים בא"י ובסוריא לטיבריוס להקל מעליהם עול המסים והארנוניות. בהיסטאריען ס' ב' פרק פ"א ידבר על דבר אגריפס המלך וכדומה דברים הנוגעים לקורות ישראל.

דעות שונות ע"ד ראשית תולדות היהודים ומקור מחצבתם, בכ"ז לא נמנעו חכמי עמנו כסלוואדאר וגראֶטץ מלהביא דבריו כפעם בפעם, באשר לא מלבו הוציא טאציטוס הדברים שאין להם שחר, כי אם שאב אותם ממקורים נרפשים, וישא על שפתיו את ההגדות והשקרים אשר הפיצו בעם הסופרים היונים שחיו לפניו (בהמאה שלפני סה"נ), כמו אפולוניוס מאֶלאָן, פוסידוניוס מאפאמייא, חירימון, ליסימכוס ואפיון, וכפי הנראה לא נפרץ חזון כתבי הקדש בהעתקת השבעים וספרי פילון ויוסיפוס בימי טאציטוס, או לא נתן אֵמון לכל דברי האמת והצדק אשר נכתבו בידי היהודים. הוא החזון אשר נראה תמיד בסופרי ימי קדם [3] וגם לא אחת ולא שתים עוד בימינו לעינינו, אך בכלל כבר הסכימו כל חכמי אירופא להכיר את טאציטוס לסופר נאמן אשר לא יכזב בצדיה ובערמה, ולא יחשבו לו שגגות כזדונות... אל העתקתי זאת הוספתי הערות והארות, אבל נזהרתי לבלי האריך בהן לבל אהיה על הקורא למשא ולבל אהפוך את הטפל לעיקר; כן גם ברותי לי מן הנוסחאות השונות אשר בדברי טאציטוס את הנוסחא היותר קרובה אל האמת ע"פ תהלוכת לשון רומי ודקדוקה, ולא הואלתי לדרוש על כל קוץ וקוץ תלי תלים, ולבי נכון בטוח כי אם גם לא אקבל שכר על הדרישה, אקבל עכ"פ שכר בעד הפרישה.

ואלה דברי טאציטוס.

(Historiarum liber V. 1—13)

1) בראשית השנה ההיא [4] נבחר טיטוס קיסר מאת אביו לכבוש את ארץ יהודה. האיש הזה כבר קנה לו שם תפארת כאיש מלחמה

---

3) גם הסופר הגדול קסענאפאנט בדברו על הפרסים הנה גם הוא מחשה ומתעלם מכתבי קדשם (סענדאווסתא לזוראסטר), ולא נתן להם יד וזכר.

4) הוא שנת השבעים לסה"נ.

עוד בטרם תמכו הוא ואביו שבט מושלים, ועתה בעמדו בראש החיל עשה מעשהו ביתר עז ואמץ והגדיל את שמו למעלה. כי המדינות 5) והחילים החרו החזיקו להראות לו אהבתם ואֵמון לבם, והוא גם הוא לבעבור הוכיח כי מרום ונשא הוא מעל מקרי הזמן הופיע תמיד לבוש מחלצות הוד וחמוש בכלי קרב. ברוח נדיבה ומתק שפתים העיר את החשק לעבוד ולשרת, ויהי דרכו בעבודה ובמסע הצבא להתערב בקהל אנשי החיל, מבלי השפיל בזה את יקר ערך שר הצבא. שלשה לגיונות, החמישי העשירי וחמשה עשר, כלם מלומדי מלחמה עוד מימי אספסינוס, מצא כבר נְחִתִּים בארץ יהודה. אל שלשה אלה הוסיף עוד את לגיון שנים העשר מארץ סוריא, גם את לגיון העשרים והשנים ואת השלישי אשר הסיע אליו מאלכסנדריא. עוד נלוו אליו עשרים גדודים רגלי (קָאהָארטען) מבעלי הברית ושמונה אגפים רוכבי בסוסים, ואתם המלכים אגריפס וסאָהעמוס 6), וחיל־עוזר אשר למלך אנטיוכוס והמון גדול וחזק מן הערבים, אשר צררו ושטמו את היהודים שכניהם, כדרך כל העמים השכנים זה לזה, עליהם נוספו עוד רבים מן העיר (הבירה) 7) ומארץ איטאליא, אשר קוו למו לקנות לבב השליט בהיותו עוד חפשי ופנוי

5) בשם פראווינציאע קראו את המדינות מחוץ לאיטליא אשר סרו למשמעת רומא.

6) על דבר אלה אשר עזרו לטיטוס נגד אחיהם בני בריתם ע' גד"י גראטץ ח"ג קאפ' ע"ז, ובהאנגאלען לטאציטוס ס' י"ג פרק ז' ובהיסטאריען ספר ב' פרק פ"א.

7) כנודע קראו הרומים את רומי בשם urbs סתם, וכן נהגו חז"ל לפעמים כר"א בר"י לאמר: אני ראיתיה (הפרכת) בעיר (מעילה יז ע"ב) ר"ל ברומי ומצינו כזה מאמרם ז"ל גם כן על עיר קדשנו: אין עיר אלא ירושלים וכו'. (כתובות קיא ע"ב) °).

°) בההערה הזאת כוון החכם הכותב לדעת סופר אחר בהכנסת שנה זאת עיי"ש.

מאהבת אחרים. עם כל החיל הזה הערוך למלחמה עלה על ארץ אויב, ומרגלים שלח לפניו לתור את כל הארץ; ובאשר היה את לבבו להלחם מלחמה נחרצה, הביא את חילו עד לפני ירושלים ויחן שם.

2) אמנם יען כי חפצי לתאר בזה את אחרית העיר הזאת, אשר רבות מְדֻבָּר בה, מצאתי נכון וישר לפני לגלות אזן הקורא על אדות מוצאותיה מימי קדם. יש אומרים כי היהודים התמלטו מן האי כרתי (קרעטאָ) ונושבו בירכתי גבול ארץ לוב (ליביען), בימים אשר נטש סאטורן את ממשלתו, כי הדפו יופיטר בחזקת היד. על זאת יעיד לדעתם שם העם הזה: „יהודים". הנה נודע לכל שם ההר אידא אשר על האי קרעטא ויושביו נקראים אידים וע"י אריכת הלשון בשפת לועז נקבו בשם יהודים [8]. אחרים אומרים כי בימי מלכות איזיס יצא ממצרים ההמון הרב והכבד, אשר פרץ מאד

---

8) בההשקפה הראשונה נוסדה הדעה הזאת רק על השתוות המלות אידים ויהודים, ובהשערות הבל כאלה אשר רק בשווי גלגל איזה מלות יסודן נוקשו ונלכדו גם חכמים גדולים מימות אפלטון עד אשר חכמי הדור הוציאו לאור חקי הלשון לאמתתם, אמנם אם נתחזקה על שרשי ההגדה הקדמוניה להיונים, הלא היא הורדת קראנוס מעל כסאו ע"י צעאוס (הנזכרה כבר בכתבי אפאללאדאר ודיאדאר), אשר איתן מושבה בקריטא, מקום מושב האידים, הנזכרים כבר בשירי הומירוס, וגם אריסטופנו יקרא את יושבי קרעטא כלם בשם אידים, ואם נוסיפה ע"ז עדות הירודוט, כי האידים לא היו יונים (העלענים) מלדה ומבטן, כי אם בני נכר (בארבארען) ועדות טהוקידידעס (פוקידיד) כי פיניקים (פהעניצער) היו, אשר ארץ מולדתם היא למבראשונה על חבל לשון ים־ערב, ובאמת נמצאו על אי קרעטא עקבות עבודת המולך וכדומה, ונצרף גם כי האידים בני קריטא אשר גורשו ע"י מינאס המלך המחוקק נדדו עברו ים ונושבו בליביען (כמובא בספרי פאלימאן) וזה קרה בקרוב בימי שפוט השופטים בישראל — אז נשכיל לדעת על מה הטבעו דברי טאציטוס, אשר שאב ממקוריו לא נודעים, כי אין גם אחד מחכמי האומות מביא דעה זו ע"ד ראשית מוצאי היהודים, ובכן נתחלפו הפיניקים יושבי פלשתינא ביהודים, וכבר הראה החכם

ושטף את הארץ, תחת יד מנהליו ירושלים ויהודה, ללכת לגור בארצות הקרובות 9). אכן מרבית הסופרים יאמרו כי בני כושים המה, אשר בימי ממשלת קיפיאוס, מפני האימה והאיבה נאלצו לעזוב ארץ מושבותם ולהמירה באחרת 10). ויש מספרים כי ערב רב ואספסף עלה מארץ אשור, ממחסור אדמה כדי צרכם, וילכדו להם חלק מארץ מצרים, ואח"כ התישבו בהערים הקרובות ובארץ העברים ובקצה ארץ סוריא 11). יש מן הסופרים האומרים כי ראשית

מאווערס (בספרו פהעניציען) ועמו הסכים הח' כערעווי כי הקרעטים („גוי כרתים") הם הפלשתים ונקראו גם בשם „כרתי ופלתי"... וראוי להזכיר עוד כי גם ע"פ ההגדה היונית נמלט סאטורן לפלשתינא. —

9) גם פלוטארך (בספרו דע איזידע פרק ל"א) מביא כעין דעת טאציטוס שהיהודים מצריים הם, והוא ההגדה „כי האליל טיפון (בעל צפון) בברחו שבעת ימים אחרי הלחמו עם האָרוס הוליד שני בנים ירושלים ויהודה", ומוסיף ואומר ע"ז, כי בעלי ההגדה הזאת מערבים ומבלבלים קורות היהודים עם שיחות המיטהאלאגיע יחד, ומודעת זאת כי טיפון, בעל ראש החמור, היה להמצרים מקור כל רעה, ומיראתם אותו הקריבו לו זבחי אדם, וע"כ האשימו בזה אח"כ את היהודים, כאמור ביוסיפוס נגד אפיון ספר ב' פרק ח'). ונראה בעליל כי הדעה הזאת נולדה עוד בשנים קדמוניות במצרים, ותהי לעינים לפוזידוניוס, המערבב הגדת טיפון, דברי החמור ושבעת הימים במדבר עם צאת ישראל ממצרים ע"י מרע"ה, כאשר נראה לקמן.

10) לפי דעת מיללער (קריטישע אונטערזוכונג במה"ע טהעאלאגישע שטודיען אונד קריטיקען 1843 גם פה נתחלפו הפיניקים ביהודים. כי ההגדה ע"ד המלך קיפואוס וכל מעשה תקפו וגבורתו יסודתה בפיניקיא, שמה יסד המלך הזה את העיר יפו לחוף ימים, וכן דעת שטראבא כי עטיאפיען (כוש) הקדמוניה היתה בפלשתינא לא באפריקא, ועוד יש לנו דברים על הגדות חז"ל על כוש ומלוכת משה בה וביחוד בפירוש הכתוב: „הלוא כבני כושיים אתם לי בני ישראל וגו'" (עמוס ט' ז') והם ערוכים ושמורים למקום אחר.

11) הסופר יוסטיניוס יספר גם הוא „כי ראשית תולדות היהודים מדמשק, מקום מוצא מלכי אשור, יוצאי ירך שמירמות, ונקראת העיר ע"ש מלכה דמשק, ואחריו מלכו אזיל, אדור, אברהם וישראל" וכן יספרו גם

היהודים נכבד מאד , כי הם מגזע בני שלם , העם המשבח והמפאר בשירי הומירוס , והם יסדו את העיר ירושלים ויקראו אותה על שמם „עיר־שלם" 12) .

3) רובי הסופרים יעידו פה אחד , כי כאשר הֻכו יושבי מצרים בחלי רע אשר השחית את בשרם עד מאד , שאל המלך באקכֹּאָרים את פי האליל אָמון , במה יוכלו להרפא , ויענהו באֻרים (אוראַקעל) , כי יטהר ארץ ממלכתו מן האנשים האלה השנואים בעיני האלים ויגרשם אל ארצות אחרות . ובכן חפשו אחרי העם הזה אחד אחד , ויאספוהו

הסופרים ניקולויס הדמשקי וטרוגוס פומפיוס ע"ד מלוכת אברהם בדמשק , ולפי הנראה ראשית מקור ההגדה הזאת הוא בס' אלכסנדר פוליהיסטור (המובא באייזביוס ובקדמוניות ליוסיפוס ס' א' פרק ט"ו , וע' גם שם פרק ז' , בדבר הקורבה שבין אשור וזרע אברהם (וע' בראשית כ"ה ג' , והבן גם בשם דמשק אליעזר) , אפס גם בנדון זה יש ערבוב וחליפין בין אשור וסורית (אסתיריען אונד סיריען) , כאשר העיד כבר הירודוט על ההתחלפות הזאת הנהוגה בין סופרי יון , ויוסטיניוס בעצמו אומר בפירוש כי בני אשור נקראו באחרית הימים סורים ...

12) האמער יזכיר את הסאלימער אילאדע (ו' , קפ"ד ור"ד) ובאודיסיי (ה' , רפ"ג) כעם נכבד באסיה הקטנה , אך כבר נחלקו הסופרים הקדמונים בחקירותיהם אל מי ירמזון דברי המשורר עתיק יומין זה . לפי הירודוט הם הזיליער , לפי שטראבא הם הליליער ולפי אייסטאטיוס , פליניוס וסטעפנוס הם הפסידיער , ולפלא כי דעת טאציטוס שהכינוי סאלימער מורה על היהודים מצאנוה גם אצל יוסיפוס (נגד אפיון , א' כ"ב) בהביאו חרוז משירי מאריליוס בדברו על מלחמת פרס („אחר נשא עם נפלא במראהו , מפיו נשמעה לשון פיניקיה , על־הררי שלם ישכון על־ים רחב ידים , שער ראשו פרוע וקצוץ פאה סביב , ועורות ראשי סוסים יבשים בעשן יצנופו") , אף כי הסימנים לא יתאימו עם חוקי תורתנו (ויקרא י"ט כ"ז) וגם לא נמצא בשום מקום כי ישאו היהודים הקדמונים תכשיט כזה בראשם , אך זאת לדעת , כי לא רק משוררי רומי כמארטיאל ויופענאל יכנו את היהודים בשם בני שלם , כי אם גם מאניטו המצרי יקראם כבר ירושלמים או יושבי שלם .

לאספה ויוליכוהו המדברה ויעזובוהו לנפשו [13]. ויהי כאשר חרדו הנשארים ויבכו משבר רוח, ויקם אחד הנגרשים ושמו משה וידבר על לבם לבל יהינו לקוות כל משען ועזרה מן האֵלים או מן האנשים, כי אלה ואלה מאסו בם, אולם ישימו כסלם בו, מלאך ומנהל שלוח להם מן השמים, שכבר עמד לימינם ויחלצם מן המצר [14], וישמעו לקולו ויצאו ויסעו הלאה מבלי דעת עד מה אנה פניהם מועדות. אפס מכל המחסורים והתלאות אשר העיקו להם נלאו נשֹא את מחסור המים; וכבר שכבו כלם שטוחים על פני הארץ מסביב קרובים למות בצמא, והנה עדר חמורים פראים בא מן המרעה וימהר

---

13) אמנם כן זאת היא דעת רובי סופרי רומי ויון (יוסטיניוס ע"פ טרוגוס פומפיוס שקבל מפוסידוניוס, פלוטארך, אפיון, דיאדאר, חערעמאן וליזימאכוס) המסכימים בעיקר הדבר ובכללו כי גירשו היהודים בעבור הצרעת (ובנתיבותיהם הלך גם שיללער במאמרו „דיא זענדונג מאזעס" כידוע), אך בפרטים רבים הם סותרים זה את זה, ואין פה המקום לפרטם; כן כלם, מלבד ליזימאכוס, מקדימים זמן יציאת מצרים, המכוון ברב או במעט לזמן תוה"ק. המקור לדברי כלם הוא בלי ספק הסופר מאניטו, שחי במאה השלישית לפני ספירת הנוצרים בימי בתלמי לאגי (זוטר) ובתלמי פילדלפוס, והיה כהן ראש בעיר החרס (העליאפאליס). מאניטו יאמין כי היהודים הם ההיקסוס (הרועים) והם גם הם המצורעים שגורשו בימי אמינופיס (מרנפתה), ומתאמץ להוכיח כי שתי הדעות תואמות וצודקות יחדו. אפס כבר הראה יוסיפוס (נגד אפיאן, א' י"ד, כ"ו) כי כהן אליל זה, אשר דבק באהבת ארצו וחפץ ביקרה הוריד בלדיה כבוד היהודים וגם מקנאתו בכבודם ותפארתם אשר נתנו להם בחצרות הבתלמיים יטפיא דברי בלע עליהם, ובאמת כן בדאו המצרים גם על היונים (בכלל יתר העמים הנכרים) שגם הם גורשו עם היהודים ממצרים, כי המצרים יראו פן על ידם יבולע לטהרת דתם ואמונתם, ויצאו תחת יד מנהליהם דאנאוס וקדמוס, כאמור בדיאדאר (א' מ'). וכבר קמו חכמים רבים וכן שלמים להכזיב את מאניטו (מיינערס, הענגסטענבערג וכו'), וע' בנד"י גרעטץ (חלק א' נד כ"ח בהערה) ובס' „דורך גושן צום סיני" להחכם עבערס (מי"ד קס"ה והלאה).

14) יש מפרשים שזה קאי לא על התשועות שכבר עשה משה לישראל, כ"א על התשועה המסופרת בזה להלן, היינו הצלה ממות בצמא, ולא נהירא לי.

לעבור אל סלע כבד, מכוסה ביער עב וחרש מצל. ויבן משה ויצא בעקבותיהם דרך אדמת דשא עשב וימצא מעיני מים למכביר [15]. באשר השיבו את נפשם הלכו לדרכם מבלי תת מנוח לכף רגלם ששת ימים [16], ויבואו ביום השביעי אל ארץ נושבת, ויגרשו את יושביה ויירשום, ויבנו להם את העיר ואת ההיכל.

---

15) ראשית ההגדה הזאת מצער ואך דבר שפתים ואחריתה מרה כלענה. הן אמנם תוה"ק ספר לנו ע"ד הצמאון (שמות י"ז), ואמת הדבר כי הפראים (וואלדעזעל) ימורו במדברות וידרשו אחר כל מוצא ומעין מים עד כי הנוסעים ילכו בעקבותיהם למען מצוא מקוה מים לרוות נפשם השוקקה (ע' באור הח' פאללאק לירמיה י"ד ו' בכ"י חוברת ט"ו עמוד ג', ובתהלים ק"ד י"א), והוואולגאטא מתרגמת מלת „הימם" (בפסוק: הוא ענה אשר מצא את הימם במדבר ברעתו את החמרים לצבעון אביו, בראשית ל"ו כ"ד) מים חמים (aquae calidae); אפס מקור ההגדה הזאת היא בשיחה המיטולוגית ע"ד האליל טיפון, אשר בקאכטום השליכו מצוק סלע חמור מדי שנה בשנה, להראות לו אות בזיון וחלול הכבוד (וזכור מצות עריפת חמור שנצטוינו בה עוד על אדמת מצרים, שמות י"ג); והפיניקים והסורים הם היו הנותנים כבוד אלים להחמור (בתבנית מולך, קרונוס או אירא"ם כמובא לרוב בס' פעניציען ח"א למאווערס. ההגדה רחבה ונסבה מאד, עד כי קוזידונוס ואחריו פלוטארך ודיאדאר מספרים ע"ד פסל חמור בעל זקן גדול שמצא אנטיוכוס בהיכל, ואפיון מביא את הספור הבדוי ע"ד כהן אפולוניוס צבידה שגנב ראש־חמור זהב מתוך ההיכל, ואשר ע"כ קראהו יוסיפוס בצדק (נגד אפיון ב', ז' וי"א) חמור גדול ובער. וידוע כי הע' זקנים חשבו לנכון לשנות את החמור (שמות ד' כ', במדבר ט ז ט"ו) לנושא בני אדם מסבת הדבה הזאת. ומי יודע אם לא נעשתה הכתבה קעקע עם ציור המים והחמור (אשר פירשה הכהן האנגלי טשאיל פארסטער, ע' בס' הראל לרק"ם) בוואדי־אל־מכתב בזדון משונאי ישראל (וכבר הוריד הח' עבערס ערך הכתובות האלה בספרו הנ"ל כן בתוכנם כן בזמנם, מצד קע"ד והלאה). ואף לא מסתפינא הייתי אומר כי הספור משמשון (שופטים ט"ו, ט"ו־י"ט) הואיל גם הוא לחזק דבר ההגדה במקצת . . .

16) כבר הגדנו שמקור כ"ז בהגדת טיפון, אך יתכן שזכירת השבת עם יציאת מצרים בלוחות האחרונות (דברים ה' ט"ו) היתה נסבה להביא בחוברת

4) והאיש משה באַוָתו לאסור את העם בעבותות ממשלתו גם לימים הבאים, נתן להם חקים ומשפטים זרים ושונים מכל הגוים. אל הקדוש בעינינו טמא טמא יקרא, ואת אשר לתועבה לנו יעשו המה. צלם דמות הבהמה, אשר על ידה מצאו הדרך בישימון מדבר ותצילם מהתעטף בצמא יקדישו בפנים היכל קדשם, ואת האַיִל (השעיר) ישחטו למורת רוח אלהי אָמוֹן 17), גם את השור אשר אותו יכבדו ויעריצו המצרים בשם אלהי אפיס, יזבחו זבח, את החזיר לא יאכלו, לזכרון ההרג והאבדן אשר עשתה בהם הצרעת, הוא הנגע אשר תנגע בו החיה ההיא. כן יתענו ימים רבים בשנה לזכר הימים הרבים אשר נשאו בהם חרפת רעב; ולחם המצות אשר יאכלו היהודים מבלי שאור ומחמצת יתן עדותו על אכלם בחפזון את פרי השדה. את היום השביעי (על דברת הסופרים) בחרו לשבות בו יען כי הוא שם קץ לתלאותיהם. ויהי כאשר מצאה הבטלה והעצלות חן בעיניהם עשו גם את השנה השביעית לשנת שבתון ומנוחה. ויש אומרים כי כל זאת יעשו לכבוד סאטורן, אם בעבור שהאידים אבות היהודים ומיסדי הדת, כפי המסורה, גורשו יחד עם סאטורן מן הארץ והם מסרו לבניהם את החקים האלה, או בעבור שבין שבעת כוכבי הלכת, המושלים בבני האדם, סאטורן הוא הסובב במרחק היותר גדול ופעולתו רבה מאד מכל רעיו, וגם מרבית מזרות השמים ישלימו את מרוצתם ותקופותיהם במספר שבעה 18).

5) החקים האלה, יהיו מאיזה מקור שיהיו, קדמותם תצדיקם;

את שביתת ישראל במדבר ביום השביעי עם השבת לדורות, שעיקרו לזכר מעשה בראשית.

17) האליל האממאן יתואר בקרנים (וע' דניאל ה' ע"ד האיל או השעיר בעל הקרנים). לפי הנראה רומז בזה על שעיר העזאזל. והנה לפי דברי הסופר שערעמען נגרשו היהודים ממצרים ע"פ האוראקעל אשר לעזז (איזיס), וזה מסכים להשערת החכמים גארדאן ומיזעם במלת עזאזל...

18) בימינו ידע כל בר בי רב דחד יומא כי לא כן הדברים, אך אל נא נשכח כי בימי טאליטוס לא גלו עוד את אוראנוס, ובכלל היתה עוד חכמת

עוד משפטים רעים וחקים לא טובים, אשר בגלל זרותם הכו שרש. כי אנשי בליעל, אשר פנו ערף לדתי אבותיהם לבזותן, הרבו להביא הלום (ירושלימה) שי ומנחה [19], ובכן עתקה ממלכת יהודה גם גברה חיל; וכן גם באשר שמרו אהבתם איש אל רעהו וידם היתה פתוחה תמיד לעשות צדקה וחסד עם אחיהם בני בריתם, אך לכל בני הנכר יצרו איבה ומשטמה: לא יאכלו ולא יישנו עמהם. ואף כי יתמכר העם הזה מאד אל תאות בשרים, בכ"ז יחדל מהתחתן עם בנות הנכרים, אך בינם לבין עצמם הכל מֻתָּר להם [20]. המילה היתה להם לחק עולם, לבעבור תהיה להם לאות להבדל על ידה מיתר העמים. כל הבא לדבקה בדתם עליו גם כן למול בשר ערלתו. אז בראשית כל ילמדוהו לתעב ולשקץ את האלים, לכחש בארץ מולדתו ולנטשו, להבזות את אבותיו, בניו אחיו ואחיותיו. בבל זאת ישיתו עצות ויחבלו תחבולות לפרות ולרבות, כי להמית יוצאי חלציהם, הנולדים אחרי צוותם לביתם יחשב להם לחטאה, [21] ויאמינו כי

הסכונה בשפל המדרגה ועי' בעקרת הדברות לפילון היהודי בדבור הרביעי ובהערת המבאר ר"י פלעם ע"ד דור המדבר עבדו קיון בשם לכוכב שבתאי, שע"ז הוכיחם עמוס (ה' כ') ואת כיון צלמיכם כוכב אלהיכם, ולפי מיכאעלים נקודתו כִּיּוּן, שהוראתו צדיק, הונח על סטורנוס . . . ועי' וויענערס מלת סטורן.

19) הכוונה על הגרים הרבים אשר נספחו על בני ישראל למכביר בימים ההם, ועי' בגד"י לגראטץ ח"ג מצד תכ"ז והלאה, וכאשר הרחבנו בזה הדבור במאמרנו: הגרים בימי החורבן אשר אתנו בכתובים, ועי' במלחמות ליוסיפוס ס' שביעי ו' ו'.

20) אולי רמז בזה על איזה מתנצרים (ע' בס' התגלות או החזיון ליוחנן ב', י"ד ע"ו), כי בימים ההם עוד לא הבדילו בין יהודים לנוצרים.

21) מלת (agnati) איננה פה לפי הוראתה במשפטי רומי על הבנים היוצאים מירך אב אחד, כי אם הכונה על הבנים אשר נולדו יותר מעל המספר אשר יעד לו המוליד מראש, או הנולדים אחרי אשר נוה לביתו ע"י צואה, או מן הנשואין של אשה שניה. וידוע המנהג להרומים שהאשה החכמה (החיה)

נפשות המתים במלחמה או הנהרגים ע"פ המשפט [22]) תחיינה לנצח : זאת היא סבת אהבתם להוליד בנים ובזותם את המות. את המתים יחנטו [23]) ולא ישרפו באש, כאשר יעשו המצריים. מושג אחד להם (עם המצריים) אדות השאול וארץ תחתית, אך לא אדות האלהים שוכני שמים, כי המצרים יעריצו ויקדישו את מרבית החיות והתמונות המרכבות [24]) אבל היהודים יאמינו רק באל אחד, וגם אותו יכבדו רק ברוח (mente sola); נבלה ופגול הוא להם לעשות תמונות אלים בצלם דמות אנשים מחמר כלה ונפסד. העצם הזה העליון על כל הוא גם נצחי, בלתי משתנה ובלתי כלה לעדי עד. על כן לא יתנו להציב כל פסל ותמונה בעריהם, אף גם לא בבתי מקדשם; כבוד ויקר כזה לא יתנו גם למלכים ולקיסרים. אכן יען כי כהניהם ישירו ויזמרו בחלילים ובתפים ויענדו נזרי עלי זית לראשם [25]) וגם בהיכלם נמצא גפן של זהב [26]) האמינו איזה סופרים, כי יעבדו היהודים לאליל

הניחה את הילד בצאתו מרחם לפני אביו, ואם הגביהו אביו היה לאות כי רצה בו להחיותו („tollere infantem") ואם לא נחשב כהפקר וחייו לא היו חיים; גם נתפשט מאד המנהג בין הרומים להמית פרי בטן במעי האם, כאשר נראה ברור מדברי המשורר אוויד, ופעטרא ופלויטא, וע' גם' נגד אפיון ליוסיפוס ס' ב'. פרק כד. —

22) הם הנקראים בדברי חז"ל „הרוגי מלכות" . . .

23) החניטה (ומלבד יעקב ויוסף שנהגו בהם המצרים כבוד) לא היתה נהוגה בישראל, אפס התכריכין והמשחה (הנזכרה בבה"ק) והכוכין חשב טאציטוס לחניטה. ויש גורסין „יקברו".

24) ר"ל מתבנית אנשים וחיות יחד: לאמון היה ראש איל, לאיזיס ראש בקר ולאנובים ראש כלב וכדומה.

25) מאיזה מקור שאב טאציטוס זאת לא אוכל לכוון עתה, ואולי חג הסכות ופרי עץ הדר וערבי נחל הוליכוהו תועה . . .

26) הגפן הזאת יחסו חז"ל עוד למעשה שלמה המלך בבית ראשון מזהב פרוים, ונמצאה שוב בבית שני („גפן של זהב היתה עומדת על פתחה של היכל ומודלה על גבי כלונסות, כל מי שהוא מתנדב עלה או גרגיר או אשכול מביא ותולה בה וכו'". מדות פ"ג משנה ח' ובשאר מקומות, ע' בנין אריאל ח"ב סימן

באקכוס 26), אשר שפך ממשלתו על כל ארץ הקדם. אך הדבר הזה אין לו שחר, כי רחוקים החקים ושונים זה מזה: עבודת באקכוס היא בשמחה ובצהלה ובהמון חוגג, ועבודת היהודים היא סרת טעם בעצבון ובשבר רוח.

6) גבולות הארץ ישתרעו לפאת מזרחה לארץ ערב, לפאת נגבה יפגעו בארץ מצרים, לפאת מערבה פיניקיא והים, ולפאת צפונה נשקפו אל ארץ סוריא. אנשיה בריאים וחזקים וכחם חזק לעבוד ולמשא. ימי הגשמים מעטים, האדמה פוריה, תבואותיה הן כתבואות ארצנו אך עוד נוספו עליהן הצרי (באלזאם) והתמרים. התמר הוא עץ גבוה, ונחמד למראה, ועץ הצרי הוא בעל קומה בינונית, וכאשר ימלאו ענפיו מיץ ויניפו עליהם ברזל, יִצָמתו גידיו ויקפאו. אמנם יפתחו בחלוקי אבנים או בחרש מחרשי האדמה. את המיץ הזה יקחו הרופאים לרפואה 27). הגדול בין הרי הארץ הוא הר הלבנון, ונפלאת היא כי בארץ חם הזאת יכוסה תמיד בצללי יערות ושלג עולמים חופף על ראשו 28). ממנו תוצאות להירדן ומקרבו מי מלא יִמָצֵה לו. הירדן לא יפול אל תוך הים, אך בשטף עז מרוצתו יעבור דרך שני אגמי מים 29) וסופו אל השלישי החוסם בעדו. אגם=מים זה רחב=ידים מאד

כ״ה ובגד״י לגראטץ ח״ג לד קע״ה ע״ד הגפן שנתן אלכסנדר לפומפיוס במתנה, וכמוזכר בקדמוניות היהודים ליוסיפוס, ספר י״ד פרק ג׳, א׳, ומלחמות ספר ה׳, פרק ה׳ ד׳.

26) הוא באקכוס הוא דיוניסוס, בן זאוס (יופיטר) וזימילה, אליל היין, ואופני עבודתו (באקכאנאליען) נודעים לשמצה.

27) ע״ד הצרי אשר סחרו בו והוציאוהו גם חוצה לארץ (יחזקאל כ״ז י״ד ועי׳ שבת כ״ו ע״ב) כתבו ברחבה גם רבים מסופרי יון ורומי, ועי׳ בגד״י לגראטץ ח״א, נאטע י״ח. וראוי להעיר שגם פליניוס יעיד כי עץ הצרי רק ע״י זכוכית, אבן או עצם, ובהכרתו בברזל ימות עד מהרה.

28) הוא שלג לבנון שבירמיה י״ח י״ד. ולד״ק נקרא ההר לבנון ע״ש לבנונית השלג שעליו.

29) הראשון הוא הנודע בשם מי־מרום (מעראם זעע) והוא ים סומכי

ונדמה לים , אך טעם מימיו עוד רע ומר ממימי הים , וע"י הריח הרע הנודף ממנו הוא מביא דבר להיושבים בקרבתו . הרוח לא יכה בו גלים וגם הדגים לא יחיו בו . כל דבר הנופל על מימיו נשוא ינשא כבעל יבשת האדמה , כיודע לשחות כאשר איננו יודע ינשא על פני מימיו 30) . לעתים ידועות בשנה יוציא מקרבו מין חֵמָר (bitumen), אשר הנסיון לבדו , כבכל עניני חרשת המעשה 31) החמר הנוזלי הזה הוא שחור מטבעו (זפת) , ואם ישפך עליו חמץ יתעבה ויצוף על פני המים . האנשים המתעסקים באספתו יתפשוהו בידיהם וימשכוהו אל מכסה האניה , אז יזל מאליו אל תוך האניה ויעמסנה בנטל משאו עד אם יכרת אשם ; אפס לא יוכל להכרת בבלי נחשת או ברזל וגם בדם או בבגד טבול בדם נדה אין לנגוע בו . כן יספרו הסופרים הקדמונים , אולם חוקרי הככר ההוא יעידו ויגידו , כי חמרים גדולים וכבדים מן החמר הזה ידחפו וימשכו בידים אל החוף , ואחרי אשר ייבשו מחום הארץ והשמש , יגזרום לגזרים בקרדומות ובחריצי הברזל , כאשר יבקעו את העצים או את הסלעים .

7) לא הרחק מזה ישתרע מישור גדול , אשר לפי דברת ההגדה היה מלפנים ארץ פוריה , רבתי עם יושבי ערים גדולות אשר נשרפו בלהבות אש הברק 32) . וכי אמנם עוד נכרו עקבות הערים האלה ,

---

בדחז"ל , ובערבית „בחר חים", והשני הוא ים כנרת או ימא דטבריא כדרז"ל , ונודע בשם ים־הגליל או ים גינוסר (גענעזארעט) , ושניהם בארץ הגליל . והשלישי הוא ים־המלח או ים־סדום המפורסם בשם דאס טאדטע מעער כמו שיקראוהו הערבים בחר אל־מות ועל המלח הבא ממנו אמרו שמסמא את העינים (ע' ערובין י"ז ע"ב וחולין ק"ה ע"ב) .

30) יוספוס יספר במלחמות היהודים (ח', ח' ד') איך במצות אספסינוס השליכו אל תוך ים המלח אנשים מישראל וידיהם קשורים לאחוריהם על גביהם , ואעפ"י שלא ידעו ולא יכלו לשוט לא ירדו מצולה ולא נטבעו .

31) גם בימינו אלה יסחרו בכפר ובזפת זה (אספאלט) , ובשביל זה קראו הרומים לים זה : lacus asphaltites .

32) נראה מזה כי ידע טאציטוס גם ספור התורה ע"ד סדום ועמורה וגו',

והאדמה גם היא פניה שרופים כסוחים והדל כחה מתת יבולה ופריה. כי כל צמח אשר תצמיח הארץ או יזרע בידי אדם, כמעט יפרחו כמו עשב, או יציצו ציץ או גם יגדלו ויהיו תאוה לעינים, תוכם נחר וחלל כשדופי קדים ובאפס יד ימלו והיו לאפר [33]. והנה אף כי אוכל להסכים כי ערים מהוללות ומפוארות בימי קדם היו לשמה ולשממה על ידי אש מן השמים, בכל זאת אדמה כי האד העולה מן אגם־המים הוא ישחית את הארץ ואת האויר סביבותיה, על כן ירקבו פרי הקיץ והבציר, כי האדמה והאויר שניהם משחתם בם. גם נהר בעלום [34] יפול אל תוך ים יהודה, אשר על שפתיו יתקבץ החול לקמצים קמצים, ומן החול הזה ע"י תערובת ניטרום (חמיץ מלח צמחים) יתיכו את הזכוכית [35]. חוף הים איננו גדול מאד, אבל אין קץ אל החול אשר יכרו ממנו.

[8]) על פני חלק גדול מארץ יהודה מפוזרים ומפורדים כה וכה, אך יש גם ערים. ירושלים היא עיר הבירה לעם. בה נמצא ההיכל, אשר אין ערוך לרב עשרו וחסנו. החומות החיצוניות תקיפינה את העיר סביב. חומה אחרת תקיף את מצודת המלך וחומה הפנימית את ההיכל. היהודים לא יוכלו לבא רק עד פתחי ההיכל, ואת המפתן לא יעבור איש בלתי הכהנים לבדם. כל הימים אשר היתה ארץ הקדם תחת ממשלת אשור מדי ופרס היו היהודים הנבזים והשפלים מכל שאר הנכנעים, ואחרי בוא הממשלה אל המוקדונים, התאמץ המלך אנטיוכוס לשרש מקרבם את אמונת הבל ולנטוע תחתיה חקות

ובכ"ז מאן לקרות את העריס בשמותן . . .

33) גם יוספוס מזכיר את „תפוחי סדום" המלאים אפר ופיח, ועליהם רמז הכתוב: כי מגפן סדום גפנם וגו' (דברים ל"ב ל"ב) ועי' בס' חיי משה לפילון היהודי ס' ב' ספור ד' והערת המתרגם.

34) הוא שיחור לבנת ונופל סמוך לעכו בים הגדול והנקרא בערבית נומאן, ולד"ק הוא הנחל הקטן אשר לדרום עכו, הנקרא בערבית רמלה טוביאן, ר"ל חול לבן, ע"ש החול למעשה הזכוכית. (עיין תבואת הארץ, פרק ב').

35) על זה ירמוז הכתוב (דברים ל"ג י"ט) כי שפע ימים יינקו ושפו־

היונים; אך לא יכול לבצע מחשבתו לשנות לטובה את העם הנבל הזה, מפני מלחמת הַפַּרְתִים, כי בימים ההם מרד אַרְזַצֶם ויפשע בו [36]. והנה יען כי רפה כח המקדונים, הפרתים לא היו עוד לגוי עצום והרומים היו רחוקים, שמו עליהם היהודים מלכים מקרבם; וכאשר ינוד רוח העם הזה כנוד הקנה במים גורשו המלכים ונהדפו מכסאותם, והם גם הם, כאשר צלחה בידם לתפוש את רסן הממשלה בחרב שלופה, הזידו לגרש את האזרחים, להפוך ערים לשמה, להרוג את אחיהם, נשותיהם ואבותיהם בחרב ולעשות עוד תועבות כאלה, כדרך המלכים העריצים. אך את אמונת ההבל תמכו והחזיקו בה, יען כי לקחו להם גם את משרת הכהונה לאמץ בה את ממלכתם ביתר שאת ועז [37].

9) קניאוס פומפיוס היה הראשון בין הרומאים אשר נצח את

שמוני חול, ופירשוהו חז"ל יפה (מגלה ו' ע"א) ואמרו על חול זו זכוכית לבנה: וכן ת"י.

36) נראה ברור כי דברי טאציטוס מוסבים פה על אנטיוכוס הרביעי, המכונה עפיפאנוס (והיהודים כנוהו עפימאנוס לאמר: המשוגע) אשר העמיק להרע ולהשחית לישראל ונתן שקוץ משומם בבית ה' (כאמור בס' החשמונאים קאפ' א' ובקדמוניות ליוספוס י"ב ה) וה' הפיר את מחשבתו ונתן תשועה גדולה לישראל ע"י מתתיהו כהן גדול ובניו (חג חנוכה), ואנטיוכוס זה מלך משנת קע"ו עד שנת קס"ד לפני סה"נ), אמנם מרד ארזאם היה בימי אנטיוכוס השני, המכונה תאוס Θeós, אשר מלך משנת ר"ס עד רמ"ה לפני הספירה, ואם כן נתחלפו לטאציטוס שני המלכים האלה זה בזה, וטעות גדולה כזו חשבו חכמי הדור (ערנסטי, ריטטער וניפפערדיי) לתרץ באמרם, כי המלות: „כי בימים ההם מרד ארזאם ויפשע בו" הם תוספת באור על הגליון (גלאססע) מאחד המעתיקים. אפס אין ממש בהשערתם, כי גם דברי טאציטוס: „הפרתים לא היו עוד לגוי עצום" לא יתכנו, שהרי בימי אנטיוכוס עפיפאנוס כבר עתקו הפרתים וגברו חיל עד מאד. מזה נראה בעליל כי טאציטוס בא לידי טעות באשר כמעט כל מלכי סוריא, ובכללם שני אנטיוכוס הנזכרים, התגרו מלחמה עם הפרתים, ויש עוד חכמים הגורסים תחת „ארזאם" „ארמניה" וכדומה, ואין אני חושש להם.

37) כונתו על החשמונאים אשר הכהונה והמלכות היו תואמות בידיהם.

היהודים, ובמשפט וזכות מנצח בא אל תוך ההיכל [38]. (למן העת ההיא נודע הדבר כי בפנים ההיכל לא נמצא כל פסל ותמונה, מושב האלהים היה ריק ובמסתרי המקדש לא היה דבר) חומות ירושלים נהרסו וההיכל נשאר על תלו. אח"כ בימי מלחמת האזרחים בקרב ארצנו (איטאליא), אחרי אשר באו מדינות ארץ הקדם תחת יד ממשלת מרקוס אנטוניוס, כבש מלך הפרתים פַּקוֹרַס [39] את ארץ יהודה, אך אותו המית פובליוס וֶנדטידיוס, ויגרש את הפרתים עד מעבר לנהר פרת, וקיוס סוסיוס הכניע את היהודים [40]. את הממלכה נתן אנטוניוס בידי הורדוס [41]. המנצח אוגוסטוס הוסיף עוד להרחיבה ולהגדילה. אחרי מות הורדוס קם איש אחד ושמו שמעון ויאמר להיות מלך על יהודה ואת פי הקיסר לא שאל [42]. אך נציב סוריא קווינטיליוס ווארוס [43] יסרו למשפט, והעם הנכנע נחלק לשלשה חלקים ונתן

---

38) בירח סיון שנת ס"ג לפני סה"נ, ע' קדמוניות ליוספוס י"ד, ב' ג' ד' וגד"י לגראטץ ח"ג קאפ' ז', צד קע"ט וק"פ.

39) פקורס היה רק בן מלך הפרתים (אורודעס) ולא מלך כידוע.

40) הוא הנצחון על אנטיגנוס בן אריסתובל (הכהן והשליט השמיני לבית החשמונאים) שהומת באנטיוכיא.

41) הוא הורדוס הגדול בן אנטיפטר האדומי, אשר בנה את ההיכל מחדש, והוא עזר לפקורס להדוף את אנטיגנוס ממלכתו וכאשר נצח למלוכה השמיד את זרע בית החשמונאים, ויען כי כל הקורות האלה מפורסמות וידועות הן לא אאריך בהן.

42) שמעון היה לפנים עבד הורדוס, התקומם בראש גדוד אנשים בני בלי שם אך גבורים ואמיצי רוח, וישם איתן מושבו בתוך הגאיות שבין יריחו וירושלים וישם כתר מלכות בראשו, ויאמר למלוך על ישראל וילחם עם הרומאים, ואך בדי עמל יכלו להכריעו תחתיהם ולעשות שפטים בו ובאחוזת מרעיו. עיין במלחמות ב', ד' וב'. קדמוניות י"ז י', ו'. וגד"י לגראטץ ח"ג קאפ' י', צד רס"ח.

43) ע"ד מעללי ווארוס ואכזריות לבו בהשביתו המרד הזה ע' בקדמוניות י"ז, י' ט"ו, גד"י שם צד רס"ח ובנאטע כ"א ע"ד פולמוס של ווארוס.

תחת יד שלשת בני הורדוס 44). בימי מלכות טיבריוס שקטה הארץ, וכאשר פקד הקיסר קיוס (קאליגולא) להציב את צלם תבניתו בהיכל, התקוממו היהודים נגדו בחרב, אך מות קיוס שם קץ להמרד הזה 45). ויהי כאשר הוסרו מלכי יהודה מכסאותם או מעטה ודלה ממשלתם, עזב קלוידיוס את ארץ יהודה בידי אבירי רומא או בידי עבדים משוחררים; ואחד מהם, הלא אנטוניוס פֿליקס 46). ברוח העבדות, שפך ממשלתו באכזריות חמה ויעש שערוריות וכל זמה ונבלה. הוא לקח לו לאשה את דרוסילא, נכדת קליאופטרא ואנטוניוס, ובכן היה אנטוניוס זה אבי חותן פֿליקס ואבי זקנו של קלוידיוס.

10) בכל זאת נשאו וסבלו היהודים בדומיה עד ימי ממשלת הפקיד (פרוקרטור) גֶסיוס פלורוס 47). בימיו פרצה המלחמה. וצסטיוס גאללום נציב סוריא, כאשר התאזר ע"ז וינס להשביח את שאון המלחמה, עשה פעמים רבות מלחמות עם היהודים, וברָבן הוכה שוק על ירך. ויהי כאשר מת גאללום, כמות כל האדם או קץ

---

44) הלא המה המלך ארכילאוס (ארץ יהודה, אדום ושומרון), הורדוס אנטיפס (ארץ הגליל ועבר הירדן) ופיליפוס (גולן, בשן, טרכון, יטור, חורן וחבל מעינות הירדן על יד חרמון עם העיר פניאס). הורדוס ופיליפוס נקראו רק בשם טעטרכים. ושלשתם הביאו מס לממשלת רומא ככל אשר שתו עליהם. עיין קדמוניות י"ז, י"א ד', וגד"י שם צד רמ"ג.

45) עיין כ"ז במלחמות ב', י' וכו' ובקדמוניות י"ח, ח' א' ובגד"י קאפ' י"ב צד שס"ה וכו'.

46) הוא פליקס אשר לפניו הובא פולוס השליח האסיר לדבר עמו ע"ד אמונת הנוצרים (מפעלות השליחים כ"ד) ואשתו דרוסילה היתה יהודית. לפי יוספוס בקדמוניות היה פליקס נציב ארץ יהודה משנת נ"ב עד ס', אך לפי טאציטוס (אננאלען י"ב נ"ד) כבר היה פקיד לפני הימים הארץ בדרומה של יהודה. ועיין בספר יודענטהום אונד כריסטענטהום, להאלטצמאנן מצד תנ"ו וכו'. —

47) פלערוס היה הפקיד השביעי והאחרון בא"י, עושה כל תועבה ונותן יד להסיקריקים. עיין קדמוניות כ', י"א א', ומלחמות ב', י"ד ב', ובגד"י שם מצד תע"ב והלאה.

בחייו 48), שלח נירון קיסר את אספסינוס ארצה יהודה, והוא בעבור ההצלחה שעמדה לימינו ושם תפארתו וגם שרי החיל המצוינים אשר צבאו תחת ירו, הצליח מקץ שנתים ימים להושיב את אנשי חילו מלומדי הנצחון בארץ השפלה ובכל ערי יהודה מלבד ירושלים. בשנה הבאה שבתה המלחמה בארץ יהודה מפני מלחמת האזרחים. ויהי כאשר נעשה השלום באיטליא, שבו (הרומאים) לשית לבם גם אל דברי המדינות אשר בחוץ לארץ; והדבר אשר העלה חמת הרומים עד להשחית הוא — באשר היהודים לבדם מאנו להכנע תחתם. כן גם חשבו כי טוב ומועיל להשאיר את טיטוס בראש הצבא, על כל מקרה ופגע אשר יוכלו לבוא להממשלה החדשה 49). ובכן ערך הוא, כאשר הגדנו כבר את מחנהו לפני חומות ירושלים, ויצג ממולה את לגיונותיו ערוכים ונכונים לקרב.

11 היהודים ערכו מערכות צבאותיהם בקרבת חומות העיר, כי אמרו: אם תגבר ידנו ורדפנו אחרי אויבנו בלי מרך, ואם תגבר יד האויב והיו לנו החומות למחסה. הפרשים והרגלים אשר שֻׁלחו לקראתם נלחמו עמהם, אך לא גברה יד אחד מן הנלחמים. אחרי כן נסו האויבים וגם בימים הבאים נלחמו לפני שערי החומות עד אשר נפלו מהם חללים רבים ונאלצו לשוב להסתר בתוך החומות. הרומים גמרו אמר לקחת את העיר בסערת מלחמה, כי לא לכבוד נחשב להם לחכות עד אם יוגיעו וַיַלְאוּ את העם ברעב; אף בקשו להשליך נפשם מנגד, אלה מאֹמץ רוח ואלה מרביתם מאכזריות לב ומאותם לשלול שלל ולבוז בז. גם טיטוס שִׁוָּה לנגד עיניו את העיר רומא, את ממשלתו בה עם חיי הענג אשר ירחקו ממנו כל הימים אשר לא תפול ירושלים בידו. אמנם העיר הבנויה לתלפיות היתה בצורה בחומות וחל, אשר יכלו להיות די מגן וסתר גם לעיר היושבת במישור. כי שתי הגבעות הרמות והנשאות מאד היו מוקפות חומות, אשר נעשו

---

48) כלומר שלח יד בנפשו.

49) לדעתי הבונה כי אספסינוס חשב ליותר טוב לפניו בטרם עוד יתחזק

בחכמה והשכל מהקצעות וכפופות לְפְנַי 50). לבעבור תהיינה מערכות הצרים עליהן פתוחות וגלויות משני עבריהן לחצי המורים ואבני קלע. סלעי החומה מחוץ היו זקופים ותלולים. במקום אשר ההר לבדו היה די למחסה התנוססו עוד מגדלים גבוהי ששים רגל 51), ובשפולי ההרים יתנשאו למעלה ראש עד כדי מאה ועשרים רגל. נפלאות היו החומות למראה וממרחק היו כלן שוות בקומתן. מבפנים היו עוד חומות מסביב למצודת המלך, אשר ממעל לה הופיעה בהדר כפת מגדל אנטוניום, הוא המגדל אשר קראו הורדוס בשם זה לכבוד מרקום אנטוניום.

12) ההיכל היה כעין טירה ומצודה וחומותיו המיוחדות לו נבנו חזקות ומוצקות יותר משאר החומות. גם האולמים אשר מסביב להיכל היו מחסה ומגן טוב מאד. שם נמצא מקור מים אשר לא יכזבו מימיו, ובעבי האדמה תחת קצבי ההרים היו מערות, יאורי דגים ובארות לאסוף בהן מי גשמים Cisternae 52). הבונים ראו מראש כי מסבת ההבדל ושנוי המדות 53) תתעוררנה מלחמות רבות, וע"כ

על עמדו ויעביר את וויטליוס להיות מושל יחידי, לתת את כל החיל הגדול שבארץ יהודה רק ביד בנו, אשר בו בטח לבו, כי יחיש לעזרתו לעת מצוק אם יקראהו . . .

50) לפי דברי טאציטוס היו החומות כעין תמונה זאת וע"כ עלה על לבי שזה מקור השלט הידוע הנקרא „מגן דוד" על שם החומות שהיו מגן ומחסה לירושלים, ועדיין צריכה השערה הזאת חזוק.

51) לפי עדות יוסיפוס היו המגדלים אשר בחומה החיצונה שמסביב לעיר תשעים במספר, ועם המגדלים אשר בשאר החומות עד כדי מאה ששים וארבעה במספר (מלחמות ה', ג' ד').

52) ע"ד המחלות של ההיכל והאוצרים שתחתיו עיין במלחמות ו' ו' ובס' מאור עינים (הדרת זקנים) דף ע"ו, בס' תבואת הארץ פ"ז (השער הפנימית), ובס' ירושלימה לפראנקעל (העתקת שטערן) צד רנ"ח: השערת הד"ר ראזען ע"ד המערות שעליהן מוסבים דברי טאציטוס.

53) ר"ל שבין ישראל עובדי אל אחד ובין שכניהם עובדי האלילים.

הביננו הכל למצור היותר ארוך; ואחרי אשר נכבשו לפני פומפיוס הביאו בלבם הפחד והנסיון עוד השכל ודעת; נוסף ע"ז הנה קנו להם בימי ממשלת בית קלוידיום, עת צמאה הממשלה לכסף, את הזכות והמשפט להשגב כאַוַּת נפשם, ובימי השלום בנו חומות בצורות כמו עתידים המה למלחמה. את העיר הרחיבו והגדילו האספסף והמון אנשים אשר התמלטו אל תוכה אחרי חרבן ערים אחרות 54), כי כל איש מצוק ומר נפש וקשה ערף מהר לבא אל קרבה להרחיב את מדורת הזדון והמרד. שלש מחנות היו להם ושלשה שרי צבאות. בחומות הקיצוניות והגדולות מכלן ערך מחנהו שמעון, בעיר הפנימית יוחנן, המכונה בר־גיורא 55) ובהיכל אלעזר, שמעון ויוחנן היו חזקים ע"י רב חילם וכלי נשקם ואלעזר ע"י איתן מקום מצבו, אכן גם ביניהם התפרצו ריב ומדנים, תרמית ותבערה, וצדה רבה היתה למאכלת אש 56). אחרי כן שלח יוחנן את אנשיו בצדיה, כמו יחַפצו להביא קרבנות, ויהרגו את אלעזר ואנשי בריתו, והם לכדו את ההיכל 57). ובכן נפרד העם, יושבי העיר, לשתי מפלגות עד אשר קָרְבַת הרומים אל העיר והמלחמה מחוץ כוננו את השלום ביניהן.

13) בימים ההם נהיו אותות ומופתים; והעם הזה המתמכר לאמונת הבל ורחוק מן הדת יחשב לו לחטאה לכפר פני האלהים בקרבנות ונדרים, ברקיע נראו כמו מחנות אנשי חיל נלחמות זו בזו, כלי נשק אדומים בוערים כלפידים, וההיכל נָאור מן הברקים הבאים פתאום מן העבים. שערי ההיכל נפתחו בּאפס יד פתאם

---

54) כמו יודפת (שבה לחם יוספוס), גמלא, גוש־חלב, לוד, יבנה והָערים אשר בעבר הירדן מזרחה שכבר נכבשו לפני אספסינוס וטיטוס.

55) גם פה טעה טאציטוס, כי בר גיורא נקרא שמעון ולא יוחנן, כמפורסם, וע"כ יאמרו המפרשים שהמלות „המכונה בר גיורא" נוספו מידי איזה מעתיק על הגליון ואח"כ הובא אל תוך דברי טאציטוס שלא במקומן.

56) עיין גיטין י"ע א' ומ"ר איכה פ"ד ה'. וגד"י ח"א קאפ' ע"ז צד קכ"ג.

57) עיין כ"ז במלחמות ה', ו' א', ובגד"י לגראעץ שם פרק י"ז.

לפתע 58) . וקול אדיר וחזק מקול בן־אדם נשמע לאמר : האלהים נוסעים והולכים מזה ! וגם נשמע קול המולה ורעש מן היוצאים 59) . אך מעטים פתרו את המראת האלה לרעה , אבל מרבית העם האמינו באמונה שלמה, כי בכתבים עתיקים הנמצאים בידי הכהנים כתוב , כי בעצם הימים האלה ארץ הקדם תגבר חילים ומיהודה יצא השלטון על כל העולם כלו . והנבואה הזאת אמנם נבאה על אספסינוס וטיטוס 60) . אכן ההמון , אשר זה דרכו להאמין בדבר הטוב לו , פתרו את כל הגדולה והתפארת על נפשם ולא שבו להאמין גם אחרי אשר מצאו אותם תלאות רבות ורעות . לפי דברת הסופרים היו היושבים במצור , אנשים ונשים , זקנים ונערים יחדו , שש מאות אלף נפש במספר , כל יוצאי צבא היו חמושים ומזוינים , ואמיצי לב כאלה היו יתר הרבה מאד על המדה . קשי ערף היו גם הגברים גם הנשים יחד 61) . וכאשר נלחצו לעזוב משכנותיהם יראו

---

58) על המופת הזה ושאר המופתים אשר נתנו בשמים ובארץ יעידו קורא הדורות וגם חז״ל (יומא ל״ט ע״ב , ובירושלמי יומא פרק ו , שני שעירי) , ועיין מלחמות ו׳ , ה׳ , ג׳ .

59) היונים והרומים האמינו כי האלים המגינים על עיר יעזבוה בהכבשה לפני אויב , ופליניוס יספר כי בגשת הרומאים לצור על עיר השתדלו בראשונה לבקש את האלים החוסים עליה לצאת ולנטוש את מקדשיה , למען יקל להם ללכדה , וענין סלוק שכינה שבדרז״ל גלוי וידוע .

60) ע״ד תקות העם בעת ההיא לביאת המשיח להקים את שבטי יעקב ולקומם הריסותיהם ולא יוסיפו לדאבה עוד עיין בגד״י ח״ג ראשית קאפ׳ י׳ , והסופר סוועטאנוס יאמר : בכל ארץ המזרח ישנה הגדה קדמוניה המחלטת כי בעת ההיא יצאו אנשים מגזע יהודה אשר יכבשו את העולם , ופתגם האורים הזה אשר המקרים הוכיחו שנתנבאו על קיסרי רומי , פתרו היהודים על עצמם , והתקוממו להסיר את פקידי רומי , אף הכו את נציב סוריא אשר חש לעזרת חיל רומי וינס על נפשו , והם לקחו בשביה את נשר רומי״ (ועיין במלחמות ספר ו׳ , ה׳ ד׳ , ובגטין נ״ו ריש ע״ב) .

61) דברי טאציטוס אלה המעידים על אמץ לב האנשים נתנו מקום להת׳

את החיים מהמות. ויען כי לפי מצב המקום לא יכול הקיסר טיטוס לתפוש את העיר עד מהרה בסערת מלחמה, החליט לבנות עליה מצור וסוללות. העבודה הזאת נתחלקה בין הלגיונות, והמלחמה שבתה עד אשר הכינו את כל הדברים הדרושים לכבישת ערים, ככל אשר גלו הראשונים וככל אשר המציאו האחרונים בחכמת לבם.

עד הנה דברי טאציטוס

והיה אם יכאב לב הקורא ובשרו נעשה לפעמים חדודין חדודין לשמוע דברים קשים כגידין על עם ה׳ יוצאים מפי סופר מאד נעלה כטאציטוס, הנה ישמח לבו גם אל שתי העדיות אשר הואיל הסופר להעיד עלינו כמסיח לפי תמו, האחת כי נעבוד לאלהינו אלהי הנצח ברוח לבד, והשנית כי נשמור אהבה ונעשה חסד וצדקה איש לרעהו. עדותו הראשונה נאמנה מאד גם היום, כי לא לבד שנשארנו אנחנו אמונים לאלהי אבותינו, כי אם גם בני מנצחינו ומחריבי בית מקדשנו הכירו ברב או במעט את אלהי האמת וילכו לאור תורתו. אפס עדותו השניה ע״ד האהבה והאחוה שבינינו, היא „הסאָלידאריטאֶט" אשר היתה לשיחה בפי מקנאינו ומשטינינו, כבר היתה רופפת בידינו, לולא ה׳ שהיה לנו, בקום עלינו אדם לבלענו חיים, ויחדש רוח נכון בקרבנו לעשות אגודה אחת ולהעלות את ירושלים על לבנו „כעיר שחברה לה יחדו" (תהלים קכ״ב ג׳) ואמר ר׳ יהושע בן לוי: „עיר שמחברת ישראל זה לזה" [62].

לייפציג התרמ״ז

ד״ר שלמה מאנדעלקערן

גרלטן (גד״י ח״ג לד תקס״ע בהערה) להתנפל על יוספוס כדרכו.

62) ירושלמי ב״ק פרק מרובה. —

מָשִׁיחַ בֶּן־דָוִד.

(העתקה משפת רוסית, מהמשורר ש. פרוג. P. E.
שנת 1882 נומר 28).

א

„...In schlimmen Tagen glaubte ich manchmal mit eigenen Ohren ein Jerassel zu hören, wie von goldenen Ketten..." (H. Heine).

תּוֹךְ הֵיכָל סַפִּיר בִּמְרוֹמֵי רָקִיַע*)
בִּמְקוֹם סַהַר בֵּין צִבְאוֹתָיו יוֹפִיַע
בְּאַרְמוֹן רָם וְנִשָּׂא, בֵּין סוֹד שַׂרְפֵי מָרוֹם וּכְרוּבַי

*) הבית החמישי בנוי מאבני שהם וכו׳, וממות זהב וכסף ובגדי רקמה ויושבין שם משיח בן דוד וכו׳. אליהו ז"ל תופסו בראשו ומניחו בחיקו ומחזיקו ואומר לו סבול יסורין ודין מרך שמיסרך על חטאת ישראל, וכן כתיב והוא מחולל כו׳. עד זמן שיבא הקץ. וכל שני וחמישי וכל שבת ויו"ט באין אבות העולם כו׳ ומקבלים פניו ובוכין עמו והוא בוכה עמהן ומחזיקין לו טובה ואומרים לו סבול דין מרך שהקץ קרוב לבא ושלשלאות שבצוארך מתנתקות ואתה יוצא לחירות (מדרש כונן פרק תשיעי).

שָׁמַיִם, הַקְּדוֹשִׁים וְהַטְּהוֹרִים כְּשַׁחַר בָּהִיר בִּימֵי הָאָבִיב, כַּחֲלוֹמוֹת נֶפֶשׁ זַכָּה בִּימֵי הַנֹּעַר, יוֹשֵׁב מוֹשִׁיעֵנוּ:

הודו כַּזַּיִת, כַּהֲמוֹת יָם עֲזוּזוֹ,
כַּסַּעַר — רוּחוֹ עֵת יַמְרִיא לַמָּרוֹם,

שָׁמָּה יוֹשֵׁב מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, הַנַּעֲרָץ וְהַנִּשְׂגָּב, וִיחַכֶּה לְקֵץ הַיָּמִין לְהוֹשִׁיעַ לְעַם עוֹלָם: שָׁנִים אַחַר שָׁנִים תַּחֲלֹפְנָה, גַּם דּוֹרוֹת עוֹלָמִים יַעֲבְרוּ וְהוּא יְצַפֶּה לְיוֹם יְיָ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא, יוֹם הָאֱמֶת וְהַחֹפֶשׁ לְכָל בָּשָׂר: אַדֶּרֶת תְּכֵלֶת מְעֻלֶּפֶת סַפִּירִים תְּכַסֵּהוּ, עַל לִבְנַת תַּלְתַּלֵּי רֹאשׁוֹ תַּזְהִיר עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת, וְעַל מָתְנָיו צְמוּדָה חֶרֶב גִּבּוֹרִים, חֶרֶב לַיְיָ: נוֹרָא וְנִשְׂגָּב הוּא כְּמַלְכֵי קֶדֶם יוֹרְשֵׁי זֵר הַנִּצָּחוֹן וְהַכָּבוֹד, אַךְ — יָדָיו רֻתְּקוּ בְּזִקֵּי זָהָב!...

מִי זֶה שָׂם זִקֵּי זָהָב עַל יְדֵי מוֹשִׁיעֵנוּ? —

בַּבֹּקֶר יִשְׁפֹּךְ מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד שִׂיחַ תְּפִלָּתוֹ לִפְנֵי כֵּס אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת, כִּי יָחוּס עַל עַם עָנִי וָדָל: כְּטַל שְׁחָקִים תְּשׁוֹבֵב הַתְּפִלָּה נַפְשׁוֹ וּתְאַמֵּץ לִבּוֹ לְחַכּוֹת לְיוֹם הַגָּדוֹל, יוֹם תְּשׁוּעָה לְעַמּוֹ הָאָהוּב: מַלְאֲכֵי עֶלְיוֹן יָשִׁירוּ עֲלֵי נֵבֶל וְכִנּוֹר הַשִּׁירָה הַנִּפְלָאָה, שִׁירַת הַחַיִּים וְהַחֹפֶשׁ...

„סַהַר כּוֹכָבִים גַּם עָבֵי שַׁחַק
יַאֲזִינוּ קוֹל הַשִּׁירָה הַקְּדוֹשָׁה":

אָז יְסַלְסְלוּ תַּלְתַּלֵּי רֹאשׁוֹ בְּהָדָר, יְסוּכוּם בְּשֶׁמֶן

הַמּוֹר וְיָשִׂימוּ עָלָיו נֵזֶר מַלְכוּת וְאַדֶּרֶת תִּפְאֶרֶת: אַחַר הַצָּהֳרַיִם יַעֲמִיק חֵקֶר בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית: לִפְנוֹת עֶרֶב יִקְרָא לְפָנָיו הַמַּלְאָךְ מֵעַל סֵפֶר הַזִּכְרוֹנוֹת כָּל מִקְרֵי תֵבֵל, אֲשֶׁר לְשָׁמְעָם יוֹפִיעַ לִפְעָמִים צְחוֹק עַל שְׂפָתָיו וְלִפְעָמִים יָנִיעַ רֹאשׁוֹ בְּתוּגָה חֲרִישִׁית: אָמְנָם עֵת אָזְנָיו תִּשְׁמַעְנָה כִּי שָׁם עַל הָאָרֶץ אֶחָיו בְּנֵי עַמּוֹ מֻכִּים וּמְרֻדָּפִים כְּבוֹד נְשֵׁיהֶם חֻלַּל וּבְנוֹתֵיהֶם נְתוּנוֹת לְחֶרְפָּה בְּרֹאשׁ כָּל חוּצוֹת וּכְקֶטֶב יָשׁוּד צָהֳרַיִם יֶהֶרְסוּ וְיָשֹׁסּוּ יַשְׁמִידוּ וְיִשְׂרְפוּ אֶת בָּתֵּיהֶם וּרְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ בְּזֵעַת אַפַּיִם וּבְדַם לְבָבָם: אָז יַעֲלֶה עָשָׁן בְּאַפּוֹ וַחֲמָתוֹ כְּאֵשׁ צָרֶבֶת: כִּידוֹדֵי אֵשׁ מֵעֵינָיו יִתְמַלָּטוּ שַׂעֲרוֹת רֹאשׁוֹ הַלְּבָנוֹת תְּסַמֵּרְנָה וְרֶטֶט תִּתְקְפֵהוּ וְכֻלּוֹ נִרְעָשׁ וְנִדְהָם: כָּאַלּוֹן עֵת יַעֲבוֹר עָלָיו שַׂעַר קֶטֶב וְכִכְפִירָה אֲיוּמָּה עֵת יָשֹׁסּוּ גוּרֶיהָ לְעֵינֶיהָ: שְׁאָגָה לוֹ אָז כַּלָּבִיא וּמִקּוֹל אַנְחוֹתָיו הַמִּתְפָּרְצוֹת מִלִּבּוֹ מוֹסְדוֹת שָׁמַיִם יִרְגָּזוּ: בְּשֶׁצֶף קֶצֶף וַחֲמַת רוּחַ אַדִּיר מֵהַרְרֵי טֶרֶף יִשְׂתָּעֵר מִמְּקוֹמוֹ לָרֶדֶת עַל הָאָרֶץ: בְּיָדוֹ חֶרֶב נְטוּשָׁה וְקוֹלוֹ חוֹצֵב לַהֲבוֹת אֵשׁ לְהוֹשִׁיעַ לְעַמּוֹ הָאֻמְלָל הֶעָשׁוּק וְהָרָצוּץ בְּלִי מִשְׁפָּט, וְחֶפְצוֹ לֹא הָיָה שָׁב אָחוֹר: כְּרַעַם נוֹרָא עָבַר קוֹלוֹ עַל רֹאשׁ פַּרְעוֹת עָרָיו כַּבָּרָק הִבְרִיק לַהַט חַרְבּוֹ לְעֵינֵי צוֹרְרָיו וַיִּכָּנַע לְפָנָיו כָּל אַפְסֵי אָרֶץ: לְעֵינֵינוּ נָקָם נִקְמַת דָּמָיו הַשָּׁפוּךְ בְּחַרְבּוֹ, חֶרֶב לַיָי חֶרֶב נוֹקֶמֶת: לוּלֵא אֲהָהּ לוּלֵא הָיוּ יָדָיו אֲסוּרוֹת

בְּזִקֵּי זָהָב: קוֹל אֲנָחָה נוֹרָאָה יִתְפָּרֵץ מֵעִמְקֵי לְבָבוֹ כִּי לֹא יוּכַל לְהוֹשִׁיעַ: יָדָיו הַנֶּאְדָּרוֹת בַּכֹּחַ אֵין אֱיָל הֵמָּה לְחַלְּצֵהוּ מִמֵּצָר: מִבְּלִי כָל תִּקְוָה יִפּוֹל עַל מִשְׁכָּבוֹ יַחֲבֹשׁ פָּנָיו בְּטָמוּן בְּכַפּוֹת יָדָיו וְיִבְכֶּה מִבְּלִי הֲפוּגוֹת...

וְדִמְעוֹת חַמּוֹת תִּשְׁטֹפְנָה
כִּפְלָגִים עַל כּוֹכְבֵי זֹהַר
כּוֹכְבֵי רוּם כָּבוּ הוּעָמוּ
עַל הַתְּכֵלֶת בִּשְׁמֵי טֹהַר;
וּבְדִמְעַת לֵיל נַקְשִׁיבָה
קוֹל רַעַשׁ זִקֵּי מוֹשִׁיעַ,
גַּם קוֹל אַנְחוֹתָיו מִמֶּרְחָק,
עֵת תֵּבֵל תִּישַׁן תַּרְגִּיעַ...

יְדֵי מִי עָשׂוּ זִקֵּי זָהָב אֵלֶּה זִקִּים נוֹרָאִים וַאֲיֻמִּים: מִי זֶה שָׂם אוֹתָם עַל יְדֵי מוֹשִׁיעֵנוּ מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ וּמְנָת חֶבְלֵנוּ מִנִּי אָז אַךְ עַבְדוּת נִצַּחַת וּתְלָאוֹת נוֹרָאוֹת: אַךְ גָּלוּת וּנְדוּדִים בֵּין מַמְלְכוֹת הַגּוֹיִם עַל אֶרֶץ נָכְרִיָּה: הַזִּקִּים הָאֵלֶּה הָעוֹצְרִים בִּידֵי מוֹשִׁיעֵנוּ לְמַלְּאוֹת תְּעוּדָתוֹ הַנִּשְׂגָּבָה מִי זֶה עָשָׂמוֹ?

אֶלֶף וְשֶׁבַע מֵאוֹת שָׁנִים תִּתְעוֹרַרְנָה מִתְּהוֹם הַנְּשִׁיָּה וּבְרוּחוֹת־לֵיל תַּעֲבֹרְנָה לְפָנֵינוּ: דִּבְרֵי יְמֵי עַמֵּנוּ מִשְׁנוֹת קֶדֶם יָשׁוּבוּ וְיִחְיוּ לְנֶגֶד עֵינֵינוּ לְהַגִּיד לְיַעֲקֹב פִּשְׁעוֹ וּלְבֵית יִשְׂרָאֵל חַטָּאתוֹ: רְפָאִים שׁוֹכְנֵי קֶבֶר אֵלֶּה שָׁבוּ

עַתָּה לִתְחִיָּה וּמַרְאָם אָיוֹם וְנוֹרָא: עוֹד פִּצְעֵיהֶם הָאֲנוּשִׁים לֹא חֻבָּשׁוּ עוֹד עִקְבוֹת דָּם וָאֵשׁ וְתִימְרוֹת עָשָׁן עָלֵימוֹ: הָעֲצָמוֹת הַיְבֵשׁוֹת הָאֵלֶּה תּוֹשַׁטְנָה לָנוּ יְדֵיהֶן וְשִׂפְתוֹתֵיהֶן הַשְּׁחוֹרוֹת תַּבַּעְנָה בִּדְמָמָה: אַתֶּם רַק אַתֶּם עֲשִׂיתֶם הַזְּקִים הָאֵלֶּה אַתֶּם אֲשֵׁמִים בְּגוֹרַלְכֶם הַמַּר וּבְגָלוּת הַחֵל הַזֶּה אֲשֶׁר עוֹד לֹא בָא קִצּוֹ!...

נוֹרָא הַמִּשְׁפָּט הַזֶּה וּמִי יְכִילֶנּוּ: כְּהוֹלֵם פַּעַם יִפְעַם הָרוּחַ וְיָשִׂים מוּעָקָה בְּלֵב אֱנוֹשׁ: סוּרוּ סוּרוּ רוּחוֹת שְׁאוֹל אִם גַּם חַיֵּינוּ מְעֻלָּפִים בְּאֹפֶל וְתוּגָה אַךְ אוֹצָר נֶחְמָד יַשְׂבִּיעַ בְּצַחְצָחוֹת נַפְשֵׁנוּ: הָאוֹצָר הַזֶּה הֵמָּה דִּבְרֵי יָמֵינוּ יְמֵי קֶדֶם הַנִּשְׂגָּבִים וְהַנִּפְלָאִים: זִכְרוֹן הַיָּמִים הָהֵם יוֹסִיף לָנוּ אֹמֶץ וֶאֱיָל חַיִּים חֲדָשִׁים וְכֹחַ חָדָשׁ לְקַוּוֹת לִימֵי אוֹרָה וִישׁוּעָה: סוּרוּ גֹּשׁוּ הָלְאָה רוּחוֹת נוֹרָאוֹת אַל תָּסִירוּ מִלְּבָבֵנוּ תַּנְחוּמוֹת אֵל אֵלֶּה:

הַסּוּ וְדֹמּוּ קוֹל רַעַשׁ הַזִּקִּים
גַּם אַנְחוֹת לֵב נִשְׁבָּר פָּצוּעַ!
קוּמוּ הִתְעוֹרְרוּ זִכְרוֹנוֹת עַמֵּנוּ
מִנָּגְהָם אוֹר לָנוּ זָרוּעַ!...

זִכְרוֹנוֹת קְדוּמִים נִפְלָאִים לָנוּ הֵם יְנַחֲמוּנוּ וִיאַמְּצוּנוּ לָנוּ לָנוּ הֵם לָנֶצַח:

לִפְנֵי עֵינֵינוּ חִזָּיוֹן נִשְׂגָּב וּמְאֹד נַעֲלֶה:

ב

„תורי זהב נעשה לך„ אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה: רבש"ע! מחול לי על עגל הזהב שעשיתי, אמר לה: כשתעקרהו מלבך. אמרה לו: והלא כבר נטחן ונפזר עפרו, שכן כתיב ויטחן עד אשר דק ויזר על פני המים? אמר לה: וכתיב בתריה: וישק את בני ישראל" (לקוטים מן מדרש הנעלם).

הַס! הִנֵּה קוֹל עַל כָּל כַּנְפוֹת הָאָרֶץ
קוֹל שַׁדַּי מִסִּינַי הוֹפִיעַ,
וַיְחִי כָּל הַיְקוּם הִתְחַדֵּשׁ כַּנֶּשֶׁר
כַּסַּהַר בִּמְרוֹמֵי רָקִיעַ,
וּבְהַדְרַת קֹדֶשׁ מִמְּעוֹנֵי שָׁמַיִם
אוֹר חָדָשׁ לָאָרֶץ הִגִּיעַ!

שַׁחַר בָּהִיר שָׁלַח קַוֵּי נָגְהוֹ עַל פְּנֵי הַחַיִּים הַחֲדָשִׁים עֵת הַחֹפֶשׁ וְהַדְּרוֹר הִזְהִירָה בְּיִפְעָה וָיֹפִי: מִפָּנֶיהָ נָעוּ עַמּוּדֵי מִצְרַיִם וְגַלֵּי יַם סוּף אָחוֹר נָסוֹגוּ: לְפָנֶיהָ קָפְאוּ תְהוֹמוֹת בְּלֶב יָם וְתַחַת כַּפּוֹת רַגְלֶיהָ רָגְזָה הָאָרֶץ: בִּכְנָפֶיהָ הַמַּזְהִירוֹת פִּלְּסָה לָהּ נְתִיב בֵּין חַשְׁרַת עֲרָפֶל וַתָּפֶץ סְבִיבָהּ אוֹרָה וְשִׂמְחָה: כַּנֶּשֶׁר רִחֲפָה בַּמְּרוֹמִים עֲלֵי מֶרְחֲבֵי מִדְבָּר וָתֹהוּ יְלֵל יְשִׁמֹן וּמִשָּׁם נִשְׁמַע קוֹלָהּ לְכָל יוֹשְׁבֵי תֵבֵל וְשׁוֹכְנֵי אֶרֶץ קוֹל הָאֱמוּנָה הַטְּהוֹרָה קוֹל הָאַהֲבָה וְהָאֱמֶת.

הָעָם הַהוֹלְכִים בַּחשֶׁךְ רָאוּ אוֹר גָּדוֹל עוֹבְדֵי בְּפֶרֶךְ דְּרוֹר קָרָא לָמוֹ וּבְאַוַּת נֶפֶשׁ שָׁאֲפוּ קוֹל הָאַהֲבָה וְהָאֱמֶת:

רוּחַ אֵל זֶה בִּלְבָבָם יִפְרֹץ פָּרֶץ
וּבְחֵיקוֹ יִשָּׂא אֶל כָּל יוֹשְׁבֵי אָרֶץ:
מַה נִּפְלָא וְנִשְׂגָּב הַחִזָּיוֹן הַזֶּה!

אַךְ לֹא עָבְרוּ יָמִים רַבִּים וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל הָעֲרָפֶל עַל הַר סִינַי: אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה חִכּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֵת שׁוּבוֹ וְאֵינֶנּוּ: הָעָם אֲשֶׁר רָאָה אֱלֹהָיו פָּנִים אֶל פָּנִים לֹא יָכוֹל עוֹד לְהִתְאַפֵּק: הָעָם הַזֶּה חָפֵץ לִרְאוֹת תָּמִיד בְּעֵינָיו אֶת הָאֱלֹהִים וַיִּקְרָא עֲשֵׂה לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ: וּבְעֵת אֲשֶׁר עַל שִׂפְתֵי יְאוֹר מִצְרַיִם עוֹד נִרְאוּ אוֹתוֹת הַיָּד הַחֲזָקָה וְהַזְּרוֹעַ הַנְּטוּיָה בְּעֵת אֲשֶׁר עַל חוֹף יַם סוּף עוֹד טָרְפוּ הָעוֹרְבִים פִּגְרֵי מִצְרַיִם לְרַגְלֵי הַר סִינַי הָהָר חָמַד אֱלֹהִים לְשִׁבְתּוֹ:

לִכְתּוֹב עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים
בִּכְתַב אֵשׁ עַל לוּחוֹת אָבֶן:

בִּמְקוֹם הַקָּדוֹשׁ הַזֶּה עָשׂוּ לָהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֱלֹהִים חֲדָשִׁים אֱלֹהֵי מַסֵּכָה עֵגֶל זָהָב: עוֹד בְּרֵאשִׁית הֱיוֹתוֹ לְעָם הֵבִין יִשְׂרָאֵל לְהוֹקִיר עֵרֶךְ אֱלֹהֵי זָהָב אֵלֶּה: בְּכָל עֵת צֵאתוֹ לִלְחוֹם בְּעַד קִיּוּמוֹ עִם הֲמוֹן עוֹבְדֵי אֱלִילִים הַמִּשְׁתַּחֲוִים לֵאלֹהֵי זָהָב וָכֶסֶף בְּצֵאתוֹ לְהַכְנִיעַ כֹּחַ כָּל שָׂטָן וּמַשְׁחִית אָז נָחוּץ לוֹ עֵגֶל זָהָב לַנְחוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ.

וְלִפְתּוֹחַ לְפָנָיו כָּל שַׁעַר וְכָל לֵב סָגוּר: רוּחַ הַחֹפֶשׁ גָּאוֹן־לְאֻמִּי רֶגֶשׁ הַכָּבוֹד וְכָהֵנָּה מִלִּים נִשְׂגָּבוֹת בְּלִי כָל רוּחַ יָשׁוּבוּ יִדֹּמּוּ רֶגַע מִקּוֹל אֱלֹהֵי הַזָּהָב. וּגְאוֹנוֹ: אַחַת הִיא אִם בְּאַזְיָה בְּאֵירוֹפָּה אוֹ בְאַמֶרִיקָה אוּמָּה יִשְׂרָאֵל לְמוֹשָׁב לוֹ: אַחַת הִיא אִם אֱלֹהֵי זָהָב אֵלֶּה יֵרָאוּ לְעֵינֵינוּ בְּתַבְנִית שׁוֹר אֹכֵל עֵשֶׂב אוֹ יוֹפִיעוּ לְפָנֵינוּ בִּלְבוּשֵׁי זָהָב וָכֶתֶם בְּעַנְקֵי סַפִּירִים וּפְנִינִים: יִשְׁלְחוּ יְדֵיהֶם לְפַלֵּס לָמוֹ נְתִיבוֹת עַל כָּל גַּיְא וָגֶבַע: יַרְתִּיחוּ כְּסִיר מְצוּלָה לַחֲצוֹת גַּלֵּי רַהַב עַל מֵי יַמִּים רַבִּים וְיִפְרְשׂוּ מֹטוֹת כַּנְפֵיהֶם לְהַרְקִיעַ כִּנְשָׁרִים לִשְׁחָקִים בִּמְקוֹם דֶּרֶךְ רַעַם וּבָרָק: בְּכָל הֲמוֹן תְּמוּנוֹתֵיהֶם נִרְאֶה כִּי אֱלֹהֵי זָהָב אֵלֶּה לֹא יַכְלִימוּ כָּל הַחוֹסִים בָּם: וּמַה נּוֹאֲלוּ בְּנֵי שֵׁבֶט לֵוִי אֲשֶׁר חָדְלוּ לָצֵאת בִּמְחוֹלוֹת לִכְבוֹד עֵגֶל הַזָּהָב וַיִּבְחֲרוּ לְחַכּוֹת עַד שׁוּב מֹשֶׁה מֵהַר סִינַי בְּתִקְוָתָם לִימֵי אוֹרָה יְמֵי חַיֵּי אֱמֶת וְחֹפֶשׁ בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֱמֶת:

שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים שָׁנָה חָלְפוּ מֵעֵת עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֵגֶל הַזָּהָב וּמֹשֶׁה הֵדִיקָהוּ וְלֶעָפָר שָׂמָהוּ: אַךְ נָשׁוּבָה נָּא וְנִרְאֶה אִם אָמְנָם נֶהְפַּךְ לֶעָפָר וְאֵינֶנּוּ עוֹד בֵּינֵינוּ: אֲהָהּ בְּדַאֲבוֹן לֵב נַעֲנֶה לֹא עֵגֶל זָהָב אֶחָד אִתָּנוּ אַךְ רַבִּים רַבִּים: סְלַח נָא לִי עַל פֶּשַׁע שְׂפָתַי עַמִּי הָאֻמְלָל: לֹא אוֹתְךָ עוֹבֵד אוֹבֵד הָאוֹכֵל לַחְמוֹ בְּזֵעַת אַפָּיו וְדִמְעוֹת עֵינָיו לֹא אוֹתְךָ אֵם אֻמְלָלָה גַּלְמוּדָה וְשַׁכֻּלָה גַּם לֹא אֶתְכֶם בְּנֵי עֲנִי

יַלְדֵי רָעָב וְצָמָא אוֹכִיחַ הַפַּעַם: אָזְנַי תִּשְׁמַעְנָה אַנְחוֹתֵיכֶם
עֵינַי תִּרְאֶינָה דִּמְעוֹת עֵינֵיכֶם: צָרַת לְבַבְכֶם גַּם עָדַי תַּגִּיעַ
וְעַל לוּחַ לְבָבִי אֶכְתְּבֶנָּה וְאֶשָּׂאֶנָּה כָּל יְמֵי צְבָאִי: לֹא
לֹא אַתֶּם עֲשִׂיתֶם לָכֶם עֵגֶל זָהָב וְלֹא אַתֶּם שַׂמְתֶּם
זִקֵּי זָהָב עַל יְדֵי גוֹאֲלֵנוּ: אֲנָשִׁים אֲחֵרִים עָשׂוּ כָּל אֵלֶּה
אֲנָשִׁים אֲשֶׁר בְּשֵׁם אַחִים תְּכַנּוּם: אֲלֵיהֶם נְטוּיוֹת יְדֵי
רוּחוֹת־יְמֵי־קֶדֶם וְלָהֶם תִּכּוֹן אִמְרָתָם: אַתֶּם שַׂמְתֶּם זִקִּים
עַל יְדֵי מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ אַתֶּם אֲשֵׁמִים בְּגוֹרַלְכֶם הַמַּר
וּבַעַבְדוּת נִצַּחַת שֶׁל עַם יִשְׂרָאֵל:

הָסִירוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֵּכָר מִקִּרְבְּכֶם עוֹבְדֵי אֱלֹהֵי זָהָב:
לִבּוֹת קֹרַח וְקִפָּאוֹן רְאוּ אוֹר וְהִתְמוֹגָגוּ רוּחוֹת נִרְדָּמִים
כִּרְפָאִים שׁוּבוּ הִתְעוֹרְרוּ וִחְיוּ: נַפְּצוּ לִרְסִיסִים זִקֵּי־זָהָב
מַעֲשֵׂי יְדֵיכֶם: בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הִתְפָּרַקְתֶּם עֲדִי
זָהָב מֵעֲלֵיכֶם לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ אֱלֹהֵי זָהָב: תְּנוּ נָא עַתָּה
אוֹתָם לֵאלֹהֵי הָאֱמֶת אֱלֹהֵי הָאַהֲבָה וְהַיֹּשֶׁר אֱלֹהֵי הַחֹפֶשׁ
הָרוּחָנִי וַעֲבֹדַת כַּפַּיִם אֶל הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר אֵלָיו יִתְפַּלְּלוּ עַתָּה
כָּל בְּנֵי עַמֵּנוּ:

ג

הִנֵּה יוֹם הַגָּדוֹל, הִנֵּה בָּא!

הִנֵּה קוֹל מִמָּרוֹם לַקֵּץ יָפֵחַ...
מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ אוֹר חָדָשׁ זוֹרֵחַ.
מִגַּלֵּי הָרְפָאִים מֵחָרְבוֹת צִיָּה
שִׁירָה חֲדָשָׁה תִּקְשַׁבְנָה אָזְנַיִם:
„שְׁמְמוֹת אַדְמַת קֹדֶשׁ שֹׁבְנָה לְהִתְחַיָּה!
הֵאָסְפוּ בָּנִים מִקַּצְוֵי שָׁמַיִם!
שׁוּבוּ שׁוּבוּ אֶל חֵיק אֵם רַחֲמָנִיָּה
שָׁם תַּהֲלֹךְ לָכֶם שַׁד תְּפָרֵשׂ כַּפַּיִם!
שָׁם זִכְרוֹנוֹת קֶדֶם עֲלֵי כָל שַׁעַל
יַזְכִּירוּנוּ כִּי שִׁמְשֵׁנוּ עוֹד תַּעַל...

....

שָׁם יָצִיץ יַעֲקֹב וּפָרַח יִשְׂרָאֵל!...

כְּחוֹלֶה אָנוּשׁ הַשָּׁב לְאַט לְאַט לְאֵיתָנוֹ אַחֲרֵי הִתְהַפְּכוֹ עַל מִשְׁכָּבוֹ יָמִים וְשָׁנִים כֵּן יָשׁוּבוּ כֹּחוֹת חֲדָשִׁים וְחַיִּים חֲדָשִׁים לְלֵב עַם יִשְׂרָאֵל עַם עוֹלָם אֲשֶׁר מַחֲלוֹת רַבּוֹת עִוְּדוּהוּ וּמַכְאוֹבָיו עָצְמוּ מִסַּפֵּר: קָשִׁים וּמָרִים הָיוּ שִׁקּוּיֵי מַרְפֵּא אֲשֶׁר נָתְנוּ לוֹ יְדֵי הָרוֹפֵא הַזְּמַן: לֹא צִלְצְלֵי נֹעַם הֶעִירוּהוּ מִשְּׁנָתוֹ אַךְ קוֹל רַעַם וְרַעַשׁ נוֹרָא הֶחֱרִידֵהוּ מִתַּרְדֵּמָתוֹ הָעֲמוּקָה אֲשֶׁר תְּקָפַתְהוּ זֶה מֵאוֹת

שָׁנִים וְחִישׁ מַהֵר הִתְעוֹרֵר וַיִּפְקַח עֵינָיו עַל דַּרְכּוֹ: הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר הִתְגַּלְגֵּל תַּחַת שׁוֹאָה כְּאֶלֶף וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנִים וַעֲצוּם עֵינַיִם הָלַךְ מִדְּחִי אֶל דֶּחִי הִתְעוֹרֵר עַתָּה כְּגִבּוֹר חָלוּץ לָשׁוּב אֱלֵי קַדְמַת נְעוּרָיו בְּחֶשְׁבּוֹן וָדָעַת: זָקֵן וְאִישׁ שֵׂיבָה וּבָחוּר מְלֵא כֹחַ עֲלוּמִים יַחְדָּו הִתְעוֹרְרוּ יַחַד אָזְרוּ חַיִל לָלֶכֶת קָדִימָה: הָאִישׁ אֲשֶׁר שֵׂיבָה זָרְקָה בּוֹ נוֹכַח לָדַעַת כִּי לַשָּׁוְא עָמַל וְיָגַע בְּלִי מָנוֹחַ כַּחֲמִשִּׁים שָׁנָה שְׁנוֹת רָאָה רָעָה עַל אַדְמַת נֵכָר: שָׁוְא נָדַד שֵׁנָה מֵעֵינָיו וַיָּשֶׂם לֵילוֹת כַּיָּמִים לִמְצֹא טֶרֶף לוֹ וּלְבֵיתוֹ וְלָנוּחַ מֵעֲמָלוֹ בִּימֵי הַחַיִּים הָאַחֲרוֹנִים וְעֵינָיו נְשׂוּאוֹת עַתָּה קֵדְמָה מִזְרָחָה לְהִנָּפֵשׁ שָׁמָּה מֵעָצְבּוֹ וּמֵרָגְזוֹ עַל אַדְמַת קֹדֶשׁ בְּאַחֲרִית יָמָיו: גַּם עוּלֵי יָמִים רָאוּ עַיִן בְּעַיִן כִּי רַק אוֹרוֹת מַתְעִים הוֹלִיכוּהוּ שׁוֹלָל וְרַק בְּרוּחַ דִּמְיוֹנוֹ רָאָה חֶבְלוֹ בְּעוֹלָם הָאֱמֶת וְהַיֹּשֶׁר: בְּלֵב טָהוֹר וְרוּחַ נָכוֹן בִּבְכִי וּבְתַחֲנוּנִים וּבְאֹמֶץ רוּחַ יִפּוֹל לְרַגְלֵי אִמּוֹ אֲשֶׁר חִבְּלַתְהוּ וַתְּנַטְּלֵהוּ עַל כַּפַּיִם מֵעֵת הֱיוֹתוֹ לְעָם וַיִּשָּׁבַע לָהּ שְׁבוּעַת אֱמוּנִים עַד עוֹלָם סֶלָה:

רוּחַ חָדָשׁ רוּחַ הַחֹפֶשׁ וְהַדְּרוֹר רוּחַ אַהֲבַת מוֹרֶשֶׁת קְדוּמִים רוּחַ אַהֲבַת עֲבֹדַת הָאֲדָמָה בָּא עַתָּה כְּטַל תְּחִיָּה לְלֵב עַמֵּנוּ הָאָנוּשׁ: הָעָם אֲשֶׁר נָתַן גֵּוּוֹ לְמַכִּים וּלְחָיָיו לְמוֹרְטִים יִתְנַשֵּׂא עַתָּה עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה

הַמְּלֵאָה חָמָס וָשֹׁד וָנֶהִי וִיכוֹנֵן מְעוּפוֹ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת יַנְחֵהוּ שָׁמָּה לִמְקוֹם

„שָׁם זִכְרוֹנוֹת קֶדֶם עֲלֵי כָל שַׁעַל
יַזְכִּירוּנוּ כִּי שְׁמְשֵׁנוּ עוֹד תַּעַל!"

„וּבָנוּ עָרִים נְשַׁמּוֹת וְיָשָׁבוּ וְנָטְעוּ כְרָמִים וְשָׁתוּ אֶת יֵינָם וְעָשׂוּ גַנּוֹת וְאָכְלוּ אֶת פְּרִיהֶם!"

קוֹל הַחַיִּים הַחֲדָשִׁים הָאֵלֶּה יִשָּׁמַע עַתָּה עַל מֶרְחֲבֵי אֶרֶץ יְהוּדָה וּמִבֵּין סַלְעֵי קִבְרוֹת חוֹזֵי־יָהּ הַנְּפוּצִים עַל אַדְמַת קֹדֶשׁ זֹאת יַעֲנֶה הַהֵד לֵאמֹר:

„וְלֹא יִנָּתְשׁוּ עוֹד מֵעַל אַדְמָתָם אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם אָמַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ!"

וּלְקוֹל הַקְּרִיאָה הַזֹּאת הַעוֹד לֹא תָשִׂימוּ לֵב עוֹבְדֵי אֱלֹהֵי זָהָב? — שׁוּבוּ נָא לְבוֹת קֹרַח וְקַפָּאוֹן לִרְאוֹת אוֹר וְהִתְמוֹגָגוּ: תְּבֹאנָה נָא אִמְרוֹת אֱלוֹהַּ אֵלֶּה בִּלְבַבְכֶם לְהָעִיר בּוֹ רִגְשׁוֹת חַיִּים: נַפְּצוּ נָא לִרְסִיסִים זִקֵּי זָהָב מַעֲשֵׂי יְדֵיכֶם וּתְנוּ חֹפֶשׁ לִידֵי מוֹשִׁיעֵנוּ לְמַלְאוֹת תְּעוּדָתוֹ הַנֶּאְדֶּרֶת בַּקֹּדֶשׁ וּבָא לְצִיּוֹן גוֹאֵל:

הָרִימוּ דֶגֶל וּשְׂאוּ נֵס צִיּוֹנָה!
שָׁמָּה יַנְחֵנוּ אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת!
הַס כָּל בָּשָׂר! הִנֵּה רֹכֵב שָׁמַיִם
כִּימֵי צֵאתֵנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
כִּימֵי קֶדֶם עוֹד יַרְאֵנוּ נִפְלָאוֹת!...

ה'מ'צ'י'ר' מאנע.

מֶה הָיָה?

בְּרֵאשִׁית הָאָרֶץ כְּגַן עֵדֶן הָיְתָה,
לֹא בְכִי וַאֲנָקָה, אֵין עֹשֶׁק וְעַוְלָתָה,
לֹא צַר לְאִישׁ הַמָּקוֹם וְאֵין אִישׁ מַשִּׂיג גְּבוּל;
רַחֲבַת יָדַיִם לִפְנֵי בְּנֵי הָאָדָם,
כּוֹנְנָה עֲלֵיהֶם מַעֲשֵׂיהֶם וּמַעְבָּדָם
וְהָאֲדָמָה לְמַכְבִּיר נָתְנָה אֹכֶל וִיבוּל.

כִּי הִרְבָּה הָאָדָם — הִרְבָּה הָרַע,
הִשְׁחִית אֶת דַּרְכּוֹ וַיָּחֶל לְבַלַּע
אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ הַחַלָּשׁ מִמֶּנּוּ;
לְפֶרֶא נֶהְפַּךְ וַיְהִי כְּחַיְתוֹ יַעַר,
אֵין מוּסָר בְּכִלְיוֹתָיו וּלְבָבוֹ בַּעַר
רַק רֶצַח בְּעַצְמוֹתָיו וְתַאֲוָה יְמַלְאֶנּוּ,

וְעַל כּחוֹת מָתְנָיו עוֹד גָּבְרָה עָרְמָתוֹ ,
אֲשֶׁר לֹא בָא בְיָדוֹ – נֶאֱחַז בִּמְצוּדָתוֹ ,
כִּי רֶשֶׁת לִפְתָאִים פֵּרְשׂוּ הָעֲרוּמִים ;
לֹא רַק בְּאֶרֶץ חַיִּים נָתְנוּ חִתִּיתָם
כִּי גַם אֶת מָוֶת וּשְׁאוֹל הָיְתָה בְרִיתָם
וַיְדַבְּרוּ עָתָק בְּשֵׁם אֵלִים מִמְּרוֹמִים .

וּבְכֵן עַל גּוֹי וְאָדָם הִשְׁלִיכוּ נַעַל
עָרִיצֵי גוֹיִם וּנְבִיאֵי הַבַּעַל ,
מָשְׁלוּ בָאָרֶץ בַּבָּשָׂר וָרוּחַ ;
גָּבְרוּ זֵדִים בָּאֱלִילִים הִתְהַלָּלוּ
וּבְנֵי אִישׁ נֶאֶנְחוּ , נָבוֹכוּ , חֻבָּלוּ ,
וְהַמַּשְׂכִּילִים דָּמוּ עַד יוֹם יָפוּחַ . . . ,

* * *

מִשַּׁחַר הוֹלֵךְ וְאוֹר נָסוּ הַצְּלָלִים ,
מֵאוֹר בֹּקֶר נֶחְבְּאוּ כֹּהֲנֵי הַבְּעָלִים ,
וּבִנְכוֹן הַיּוֹם – רוּחַ נָכוֹן הִתְחַדֵּשׁ ;
חֲדָשָׁה נְעוּרֶיהָ תּוֹרָה נִשְׁכָּחָה ,
וּלְכָל בְּנֵי הָאָדָם הָיְתָה הָרְוָחָה ,
כִּי שָׁבַת נֹגֵשׂ , אֶפֶס מֵץ מִתְקַדֵּשׁ ,

אוֹר לַגּוֹיִם יָצָא בְּמַעֲרָב וּבְמִזְרָח ,
תּוֹרַת חֶסֶד וְחַיִּים לַגֵּר וְלָאֶזְרָח ,
לְכָל הַנִּבְרָא בִדְמוּת אָדָם – חֻקָּה אַחַת ;

בְּצֶדֶק וּמִשְׁפָּט נָכוֹנוּ מַמְלָכוֹת
וְאֶת עַמִּי מֵרְעִיתָן הֵשִׁיתוּ בְּרָכוֹת,
וּבְשַׁלְוַת הַשֶּׁקֶט וְשָׁלוֹם רָווּ נַחַת.

אָז גַּם חָכְמָה בָּנְתָה בֵיתָהּ לְפִי קָרֶת,
תַּחַת הֱיוֹתָהּ עֲזוּבָה – הָיְתָה לִגְבֶרֶת,
לִמְשׂוֹשׂ דּוֹר, לְחַיֵּי רוּחַ שָׁב וְעוֹל יָמִים;
בָּהּ רוֹזְנִים וּנְדִיבִים צֶדֶק חָקְקוּ,
וַחֲכָמִים וְסוֹפְרִים (שְׂפָתַיִם יִשָּׁקוּ!)
הִרְבּוּ שָׁלוֹם, שְׁלוֹם יִשְׂרָאֵל בָּעֲמָמִים;

אָז אָמַרְנוּ בְחָפְזָה: הֶאָח חַמּוֹנוּ,
לְעוֹלָם נֵשֵׁב בֶּטַח בְּעַמִּים כָּמוֹנוּ,
בְּצֵל הַחָכְמָה, בְּצֵל הַצֶּדֶק וְהָאֹשֶׁר;
עַד עוֹלָם לֹא תָבֹא שֶׁמֶשׁ צִדְקֵנוּ,
וְיוֹם לְלַיְלָה לֹא עוֹד יֵהָפֵךְ עָלֵינוּ,
וְלֹא יֵהָפֵךְ לְלַעֲנָה מִשְׁפָּט וָיֹשֶׁר.

אַךְ לֹא לְעוֹלָם חֹסֶן וּמִבְטָח לֹא לָעַד,
דּוֹרוֹת הוֹלְכִים וּבָאִים לֹא יִהְיוּ בַּד בְּבַד,
עִתּוֹת מִשְׁתַּנּוֹת – וְהָאָדָם כָּהֵנָּה;
כִּי כַגַּלְגַּל בְּלֵב אִישׁ וָאִישׁ תַּהְפֻּכוֹת,
תְּמוֹל הֵבֵר וְהַיּוֹם יִזְרַח לְכָל הָרוּחוֹת,
אַךְ חָלַף רוּחַ – וּמַחְשְׁבוֹתָיו תְּעוּפֶינָה.

* *
*

אֲהָהּ לַיּוֹם כִּי הֵשִׁיב אוֹפָן עָלֵינוּ ,
הִצִּיגָנוּ כְּלִי רִיק מִכָּל חֲמוּדֵינוּ ...
הַגִּידוּ , עַמִּים , אִמְרוּ מַה נִּהְיָתָה ?
הַאָמְנָם רוֹדְפֵי צֶדֶק נִלְאוּ תְּאָנִים ?
אֵי חֶסֶד וֶאֱמֶת ? מִי יִמְצָא אִישׁ אֱמוּנִים ?
הֶאָבְדָה אֱמוּנָה וְתֻמַּת לֵב נִכְרָתָה ?

אַיֵּכֶם אַנְשֵׁי לֵבָב תּוֹכְנֵי רוּחוֹת ?
הֵן אֱמֶת וָצֶדֶק חֲפַצְתֶּם בַּטֻּחוֹת
וּבְאַהֲבַת בְּנֵי אָדָם תָּמִיד שְׁגִיתֶם ;
חֲזוּ רַעְיוֹן לִבְּכֶם וְתוֹרַתְכֶם מָה הוָה ? —
אֲשֶׁר יָפֶה לֶאֱכוֹל וְלִשְׁתּוֹת וְלִרְאוֹת טוֹבָה ,
וְלִשְׁאוֹב חַיִּים בְּשָׂשׂוֹן מִבְּאֵר כְּרִיתֶם !

נַחֲלַת דּוֹר עָבַר שֶׁעָמַל וְשֶׁחָכַם ,
לִבְנֵי דּוֹר זֶה הֶעָנֹג מִנִּי רָחַם ,
הָיְתָה כִּירוּשַּׁת אָב לְבֵן פָּרִיץ וְהוֹלֵל ;
לְהַשְׂכִּיל לְהֵיטִיב הָאָב הוֹסִיף דַּעַת ,
וְהַבֵּן לְחַיֵּי בְשָׂרִים נֵעוֹר וַיֵּאת ,
וְכָל קָדְשֵׁי בֵית אָבִיו בֶּעָפָר יְעוֹלֵל .

מֵהֲלָךְ נֶפֶשׁ , מְלִיצָה וְשִׁירָה נִשְׂגָּבָה .
יִקַּח לוֹ אִמְרֵי שֶׁפֶר וּשְׂפַת נָאוָה .
לְעַוֵּר עֵין פִּקְחִים לְצוֹדֵד נֶפֶשׁ יְקָרָה ;

מֶחְקְרֵי לֵב חֲכָמִים בְּיֹשֶׁר הִגָּיוֹן
יַעֲרֹךְ מִשְׁפַּט שָׁוְא תּוֹכַחַת שִׁגָּיוֹן
לְעַוֵּת אָדָם בְּרִיבוֹ לְעַקֵּשׁ הַיְשָׁרָה .

וּלְמַעַן בְּצוֹעַ בֶּצַע מְכַתֵּב עָמָל
בְּחוֹבָרוֹת לְפוֹרְחוֹת כָּאַרְבֶּה וְכֶחָנָמַל
יִתְפֹּשׂ לֵב עַם הָאָרֶץ בִּלְשׁוֹן עֲרוּמִים ;
וּבִכְתָב מְקַסֵּם חָלָק וְעֵט סוֹפֵר מָהִיר
כָּל חוֹרֵשׁ מַחְשְׁבוֹת אָוֶן וְכָל זֵד יָהִיר
יְשַׁלַּח מְדָנִים בֵּין אַחִים וּלְאֻמִּים .

כִּתְבֵי עִתִּים , יוֹם יוֹם בָּאָרֶץ עוֹבְרִים ,
אַךְ לַשֶּׁקֶר יַעֲשׂוּ עֵט שֶׁקֶר סוֹפְרִים ,
חֲזוֹן לִבָּם יְדַבֵּרוּ , לְשׁוֹנָם תֶּהְגֶּה עַוְלָה ;
וּמְרוֹם עַם הָאָרֶץ יַקְשִׁיבוּ לְקוֹלָם ,
יַחֲלְפוּ חֹק וּמִשְׁפָּט , יָפֵרוּ בְּרִית עוֹלָם .
עַל כֵּן חָנְפָה אֶרֶץ , תֵּבֵל נָבְלָה .

וּמַה יְחַפְּשׂוּ יַחְקְרוּ וְנְבוֹנֵי בִסְפָרִים
יוֹדְעֵי חֻקֵּי עוֹלָם וְחַכְמֵי מְסַפְּרִים ,
הֲלֹא לְהָכִין בִּתְבוּנָה כְּלֵי־מָוֶת וָשַׁחַת ־
נָתוֹן הַמַּדָּע לְתַחְבֻּלוֹת מִלְחָמָה
לְהַמְטִיר עַל אָדָם בַּיַּבָּשָׁה וּבַיָּמָּה
מְטַר כַּדּוּרֵי קֶלַע וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת .

קוה קוינו לְאַחֲרִית הַיָּמִים.
כִּי יַהֲפֹךְ אֱלֹהִים לָעַמִּים לֵב תָּמִים,
שְׁלוֹם אֱמֶת יִתֵּן וְכִתְּתוּ לְאִתִּים חַרְבוֹת;
וְהִנֵּה אֲהָהּ, מַפַּח נֶפֶשׁ תִּקְוָתֵנוּ,
כִּי רָעַת הָאָדָם רַבָּה עָלֵינוּ,
לְהַכְרִית גּוֹיִם בִּלְבָבוֹ וְלַחְפּוֹץ קְרָבוֹת.

תַּחַת אֲשֶׁר קִנֵּא אִישׁ לֵאלֹהָיו לְפָנִים.
עַתָּה בְּקִנְאַת־עָם יַקְנִיאוּ נִרְגָּנִים,
יַפְרִידוּ גוֹיִם כְּעֶדְרֵי צֹאן בָּרֶפֶת;
וְתַחַת לִהְיוֹת לֵב וְשֶׁכֶם אֶחָד תַּמִּים
יִמְצְאוּ תְנוּאוֹת, יַצִּיבוּ גְּבֻלוֹת עַמִּים
וְלַהֲרוֹס אָהֳלֵי שֵׁם יֶהֶרְסוּ בְּנֵי יֶפֶת.

הָיְתָה חֶבְרַת בְּנֵי הָאָדָם לְצָבָא רָב,
קוֹל הָמוֹן שָׁלֵו בָּהּ עָיוֹף כְּאִישׁ לַקְּרָב,
כָּל הַיּוֹם יִצְרוֹר אִישׁ לְאָחִיו בִּנְבָלָיו;
יְשַׁנֵּן לְשׁוֹנוֹ, עַל רִיב לֹא לוֹ יִתְעַבָּר,
לְאֹם מִלְאֹם יְאֻמָּץ וְעַם עַל עָם יִתְגַּבָּר,
אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַדּוֹר, אֵלֶּה מַעֲלָלָיו!

* * *

לְמַעַן נַסּוֹת כָּל אִישׁ כֹּחוֹ וִיכָלְתּוֹ,
לֹא יְחָרֵף נַפְשׁוֹ וְלֹא יְגַלֶּה אִוַּלְתּוֹ.
לְהִלָּחֵם אֶת עַם כַּבִּיר־כֹּחַ וָחַיִל;

כִּי יֶשְׁנוֹ עַם – כָּל אֹכְלָיו לֹא יֶאְשָׁמוּ ,
יַכּוּהוּ בַלָּשׁוֹן – שְׂפָתָיו נֶאֱלָמוּ ,
אֵין הוֹרֵשׁ דָּמוֹ כְּדַם צִפּוֹר , שֶׂה וָאַיִל .

* * *

רַבּוּ הַיּוֹם תַּרְבּוּת אֲנָשִׁים חַטָּאִים
לְמַעַן אֱסוֹף דָּגִים – יִדְלְחוּ מִשְׁקַע מַיִם ,
בָּאֵלֶּה עָתְקוּ גַּם חַיִל גָּבְרוּ ;
רַבּוּ הַיּוֹם דַּיָּגִים לָדוּג אָדָם ,
וּבֵית יִשְׂרָאֵל הָיָה מִשְׁלַח יָדָם
יַחְשְׁבוּ רָעָה לוֹ , יֵשְׁבוּ בוֹ נִדְבָּרוּ .

כָּל חוֹקֵר וְסוֹפֵר בְּשֵׁבֶט פִּיו יַכֵּנוּ ,
כָּל מִתְנַשֵּׂא לְרֹאשׁ בְּרֶגֶל גַּאֲוָה יִרְמְסֶנּוּ ,
זֹאת הַתּוֹרָה בְּיָמֵינוּ וְזֹאת הַתְּעוּדָה !
לֹא יָשִׁיבוּ אֶל לִבָּם עַלִּיזֵי גַאֲוָה ,
לֹא נֶחְלוּ עַל שִׁבְרוֹ , עוֹד יוֹסְפִים לְדַאֲבָה .
הָהּ מִי יָנוּד לָךְ , בַּת עַמִּי הַשְּׁדוּדָה !

כִּי אֶרְאֶה אֶת כָּל אֵלֶּה אֶשְׁבָה מְשׁוֹמֵם,
אֶתְמַהּ עַל הַחֵפֶץ, אַבִּיט וְאֶשְׁתּוֹמֵם,
תִּתְעַטֵּף רוּחִי אָשִׂיחָה וְאֶהֱמָיָה;
הַחוֹלֵם אָנִי אוֹ הֲלָמַתְנִי עַצֶּבֶת?
מִי הֶחְשִׁיךְ יוֹם, הָפַךְ בֹּקֶר לְצַלְמָוֶת? —
וּמְנַהֶמֶת לִבִּי אֶשְׁאַג: מֶה הָיָה?!....

מינסק יהושע בר"י סירקין
